ZRINKA NOVAK
Odsjek za povijesne znanosti
Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU, Zagreb

Izvorni znanstveni članak
UDK: 255(497.5 Hvar)"15/18"

Hvarska karitativna bratovština Milosrđa u ranome novom vijeku

Na temelju analize neobjavljenih dokumenata pohranjenih u Biskupskom arhivu u Hvaru i Državnom arhivu u Zadru kao i relevantne literature, autorica obrađuje djelovanje hvarske karitativne bratovštine Milosrđa ili Dobrotvornosti (Scuola della Carità de' Prossimi di Lesina) u razdoblju od njezina utemeljenja (1579.) do početka XIX. stoljeća. Iako je bratovština kontinuirano djelovala kroz XVI. i XVII. stoljeće, vjerojatno je sredinom XVIII. stoljeća nakratko prekinula s radom. Svoju je obnovu doživjela u vrijeme hvarsko-bračkoga biskupa Ivana Dominika Stratika, 1798/99. godine, a od toga vremena ustanovljen je i hospital Karitasa (Ospitale della Scuola di Carità) koji uz bratovštinu djeluje do 1812. godine. Poseban naglasak u radu stavljen je na vjersku, društvenu, ekonomsku i medicinsku ulogu ove bratovštine i hospitala u hvarskome društvu u razmatranom razdoblju, a također se raščlanjuje i društvena i spolna struktura bratovštine u pojedinim razdobljima njezine aktivnosti. Osim povijesnoga pregleda djelovanja ove bratovštine, u prilogu se donosi i prijepis bratovštinskoga statuta iz 1579. godine, zatim prijepis statuta iz 1799. godine, prijepis statuta hospitala iz 1801. godine, te popis članova bratovštine u pojedinim razdobljima njezina djelovanja.

Ključne riječi: bratovština Milosrđa, karitas, hospital, Hvar, rani novi vijek

O bratovštinama općenito

Bratovštinama se nazivaju kršćanske vjerske udruge – korporacije (društva), čiji je temeljni cilj bio promicanje različitih aspekata pobožnosti i socijalne brige za svoje članove i članove društva u cjelini u skladu s kršćanskim načelima. U srednjovjekovnim i ranonovovjekovnim izvorima nalazimo zabilježene različite termine koji su se odnosili na bratovštine, primjerice: *fraternitas, confraternitas, sodalitas, fratalea, fratilia, fratria, fratiglia, fradaglia, fraterna, schola, scola, scuola, compagnia,*

congregazione, consorzio, braština, bratstvo, skula, liga itd.[1] Bratovštine su još od XII. stoljeća osnivane po istočno-jadranskim komunama (npr. Zadar 1177. g., Split 1186. g.), ali i seoskim naseljima u komunalnome distriktu.[2] Od XIII. stoljeća nadalje redovito nalazimo zapise o bratovštinama u različitim izvorima, naročito oporukama (Trogir, Dubrovnik, Zadar).[3] Osobit procvat, pod utjecajem talijanskoga kulturno-duhovnog kruga, bratovštine na istočnom Jadranu doživjele su u srednjem i ranom novom vijeku. Crkva je kroz razne bratovštine razvijala duh milosrđa i solidarnosti među vjernicima, ali i onim članovima društva koje je okupljalo isto zanimanje. Međutim, bratovštine nisu nastajale samo na inicijativu Crkve, već i iz osjećaja stanovnika komunâ za nužnošću socijalnoga i profesionalnoga povezivanja. Dakle, može se ustvrditi da osim vjerske, bratovštine imaju i istaknutu socijalnu komponentu budući da kao staleška udruženja štite profesionalne interese svojih članova, utvrđuju međusobne poslovne odnose, rješavaju sporove i zastupaju bratime pred građanskim sudovima i vlastima. Također, pod okriljem bratovština pučani dalmatinskih komuna imaju svoje predstavnike u gradskom vijeću.[4]

Iako je njegovanje određenoga tipa pobožnosti bio glavni cilj utemeljenja i djelovanja bratovština, povod njihovu osnutku nije uvijek bila sama pobožnost, nego i različite prirodne i društvene nepogode, primjerice, epidemije, ratovi, požar, glad i sl. Tako su u srednjemu vijeku nastale različite bratovštine, koje su pod titularom Blažene Djevice Marije, Duha Svetog, Sv. Antuna opata, Sv. Roka, Sv. Lazara, Dobre smrti i dr. u karitativnom kontekstu djelovale s posebnim zadatkom da njeguju bolesnike, ukapaju mrtve (osobito za vrijeme epidemija kuge), uzdržavaju hospitale za bolesne, nemoćne i starije, brinu za siromahe i nezakonitu djecu, opskrbljuju mirazom siromašne djevojke spremne za udaju ili im priskrbljuju određenu svotu novca (pristupninu) za odlazak u samostan itd., što je bilo u skladu s evanđeoskim načelima vršenja djela milosrđa i s temeljnim kršćanskim poslanjem iskazivanja djelotvorne ljubavi i suosjećanja prema bližnjima i potrebitima, napose onima koji su se zbog različitih životnih okolnosti našli na društvenoj margini.[5] Ipak, najviše je bio

1 Lovorka Čoralić, »Izvori i literatura o bratovštinama u Dalmaciji od srednjeg vijeka do pada Mletačke Republike«, *Croatica christiana periodica,* god. XV (1991.), sv. 27, str. 88.

2 Mihovil Bolonić, »Bratovština Sv. Ivana Krstitelja u Vrbniku (1323-1973)«, *Bogoslovska smotra,* vol. 43 (1974.), br. 4, str. 459-461.

3 Tomislav Raukar, *Studije o Dalmaciji u srednjem vijeku,* Split: Književni krug, 2007., str. 127.

4 Franjo Šanjek (ur.), *Povijest Hrvata – srednji vijek*, Zagreb: Školska knjiga, 2003., str. 428.

5 O marginalnim društvenim skupinama u srednjem vijeku napisan je priličan broj radova od kojih izdvajamo: Damir Karbić, »Marginalne grupe u hrvatskim srednjovjekovnim društvima od druge polovine XIII. do početka XVI. stoljeća«, *Historijski zbornik*, vol. 44 (1991.), str. 43-76; Damir Karbić, »Koncept marginalnosti: društvena stvarnost ili sredstvo istraživanja na primjeru srednjovjekovnih komunalnih društava«, u: *Gradske marginalne skupine u Hrvatskoj kroz srednji vijek i ranomoderno doba,* Zagreb: Hrvatski studiji, 2004., str. 9-19; Tomislav Raukar, »Komunalna društva u Dalmaciji u 14. st.«, *Historijski zbornik,* vol. 33 /34 (1980.-1981.), str. 183-193; Tomislav Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje: prostor, ljudi, ideje*, Zagreb: Školska knjiga i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta, 1997., str. 240-247; Brian Pullan i David Chambers;

raširen broj onih bratovština kojima je prvotni zadatak bio podizanje te uzdržavanje pojedinih crkava i oltara te briga za održavanje bogoslužja u tim crkvama ili na tim oltarima, pa je u tom smislu naglašena i njihova kulturno-vjerska uloga.[6]

Po uzoru na komunalnu organizaciju društva, srednjovjekovne i ranonovovjekovne bratovštine bile su strukturno vrlo dobro uređene zajednice (udruge), kojima su na čelu stajali upravitelji (gastaldi, župani, sudci, prokuratori).[7] Bratimi su slobodno, bez uplitanja crkvenih predstavnika, jednom godišnje, obično na dan sveca zaštitnika, birali svoju upravu koja ih je predstavljala u pojedinim javnim nastupima i dužnostima.

U razvijenom srednjem vijeku većina je dalmatinskih bratovština tvorila društveni oblik uzajamne zaštite formiran izvan upravnih struktura komune.[8] Budući da su dalmatinske bratovštine, temeljene na dobrotvornosti i uzajamnoj solidarnosti i zaštiti, djelovale kao zasebni pravni subjekti unutar komuna, ali i u komunalnom distriktu, može se ustvrditi da su, naročito u XIII. i XIV. stoljeću, pripadale marginalnim društvenim strukturama, s izdvojenim područjem djelovanja i do njih nije dopirala komunalna razina sigurnosti.[9] Uspostavom mletačke vlasti u Dalmaciji mijenja se i odnos vlasti prema bratovštinama. Naime, Veneciji je bilo u interesu dati poticaj djelovanju i jačanju pučkih udruga pa tako i bratovština kako bi na taj način

Venice: A Documentary History, 1450-1630; Toronto London: University of Toronto Press Renaissance Society of America, 2001., str. 297-321; Christopher F. Black, *Italian Confraternities in the Sixteenth Century*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003., str. 6-17, 130-213; Zoran Ladić, »O nekim oblicima brige za siromašne i marginalne pojedince i grupe u dalmatinskim komunama u kasnom srednjem vijeku«, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU*, sv. 20 (2003.), str. 1-26; Zdenka Janeković Römer, »Na margini ili središtu društva? Razmišljanja o marginalnosti u srednjem vijeku u nekoliko primjera«, u: *Gradske marginalne skupine u Hrvatskoj kroz srednji vijek i ranomoderno doba,* Zagreb: Hrvatski studiji, 2004., str. 21-39.

6 »Bratovštine«, u: Hrvatska enciklopedija, sv. III, Zagreb: Naklada Hrvatskog izdavalačkog bibliografskog zavoda, 1942., str. 247-248; »Confraternita«, u: Enciclopedia Cattolica, sv. IV, COLDYA, (ur. mons. Pio Paschini), Città del Vaticano: Casa editrice G. C. Sansoni – Firenze, 1950., str. 257-258. O društvenoj, kulturnoj i vjerskoj ulozi bratovština u srednjovjekovnim dalmatinskim komunama vidi: Irena Benyovsky, »Bratovštine u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima«, u: *Croatica christiana periodica*, 22 (1998), br. 41; str. 137-160; Tomislav Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje: prostor, ljudi, ideje,* str. 236-238.

7 Irena Benyovsky, »Bratovštine u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima«, str. 151-152; Brian Pullan, Brian Pullan, *Rich and Poor in Renaissance Venice: the social institution of a Catholic state*, Oxford, 1971, str. 61.

8 Samo se iznimno u nekim dalm. gradovima neke bratovštine sukobljavaju s komunalnom vlašću i stječu jači društveni značaj, kao što je to bio slučaj, primjerice, u Trogiru. Naime, trogirski statut (1322.) zabranjuje članovima bratovštine krznara i postolara birati župana, a dozvoljavaju im se samo izbor gastalda, koji može voditi brigu o njihovim svečanostima, ali ne smije rješavati sukobe među bratimima. Trogirski statut, L III, c. 63. U: *Statutum et reformationes civitatis Tragurii*, u: Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium, vol. X (pr. Ivan Strohal), Zagreb: JAZU, 1915., str. 125.

9 Tomislav Raukar, »Komunalna društva u Dalmaciji u 14. st.«, 196-197.

utjecala na slabljenje moći gradskoga plemstva te da bi se u komunama održala ravnoteža između plemića i pučana.[10]

Svaka je bratovština imala kapelana koji je bio zadužen za duhovno vodstvo zajednice, no treba istaknuti da obično klerik, odnosno svećenik nije bio član uprave bratovštine (iako nije rijetkost da su svećenici bili među redovnim članovima, kao što je to slučaj i s razmatranom hvarskom bratovštinom Milosrđa gdje su među članovima bili gotovo svi kanonici hvarskoga kaptola, poneki redovnik pa čak i biskup), što jasno govori o laičkoj organizaciji. Iako ima potporu Crkve (mjesnog biskupa) i djeluje u sklopu Crkve, njezina se hijerarhija ne upliće u bratovštinski unutarnji život. Ipak, osnivanje bratovštine i njezin statut morao je odobriti i potvrditi mjesni biskup jer je Crkva na taj način htjela zadržati svojevrsnu kontrolu nad njezinim radom.[11] Također, bratovština djeluje uz podršku komunalnih vlasti, odnosno mletačke vlasti što je vidljivo u pravnome činu gdje knez potvrđuje statut bratovštine, ali donosi i različite odluke (terminacije) u vezi s njezinim radom. Tako je, primjerice, statut hvarske bratovštine Sv. Duha (prijepis iz 1468.) potvrdio tadašnji hvarski knez Julije Bolano (*Julius Bollanus*) u travnju 1475. godine, a u XVI. stoljeću, godine 1545. isto je učinio hvarski knez Daniel Tron (*Daniel Throno*).[12] Budući da su bratovštine imale veliku društvenu popularnost i utjecaj na narod, a mnoge su bile i materijalno dobrostojeće, državne vlasti su svakako željele vršiti kontrolu nad radom bratovština (mlet. *scuole laiche*). Mletačka Republika je na svojemu području već krajem XV. stoljeća provela prvu reviziju bratovštinskih statuta, uskladivši ih s mletačkim zakonima te je tražila, u kontekstu državnoga juspatronata nad Crkvom, vjernost mletačkoj Sinjoriji. I u ranome novom vijeku, od XVI. sve do kraja XVIII. stoljeća, mletačke vlasti izdale su brojne odredbe o državnom nadzoru nad bratovštinama, na neki način braneći biskupu i svećenicima bilo kakvu intervenciju i miješanje u bratovštinske poslove.[13]

10 Tomislav Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje: prostor, ljudi, ideje,* str. 224-225.

11 Petar Runje, *Duhovni život na zadarskim otocima u kasnome srednjem vijeku,* Zadar: Gradska knjižnica Zadar 2008., str. 121.

12 Joško Kovačić, »Tri pravilnika bratovština u Hvaru iz 15., 16., i 17. stoljeća«, *Croatica christiana periodica,* 22 (1998), br. 42; str. 122. i 127.
O bratovštinama Sv. Duha na jadranskoj obali vidjeti više u: Ante Belas, »Brašćina sv. Duha u Trogiru«, *Jadranski dnevnik,* sv. 183 (1938), str. 9-10; Miloš Milošević, »Bratovština Sv. Duha u Kotoru i njeni članovi pomorci (XIV-XVI) stoljeće, *Godišnjak pomorskog muzeja,* vol. 11 (1963), str. 115; Kruno Prijatelj, »Pala 'Silaska Duha' Palme Mlađeg u Omišu«, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku,* sv. 66-69 (1954-1957), str. 202-204; Krsto Stošić, »Crkvica i bratovština sv. Duha u Šibeniku«, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, god. L=1928/29 (1932), str. 400-414; Irena Benyovsky Latin, »Uloga bratovštine Sv. Duha u Trogiru u srednjem i ranom novom vijeku«, *Povijesni prilozi,* sv. 32 (2007), str. 25-63; Irena Benyovsky – Tatjana Buklijaš, »Bratovština i hospital Sv. Duha u Splitu u srednjem i ranom novom vijeku«, *Raukarov zbornik:* zbornik u čast Tomislava Raukara (ur. Neven Budak), Zagreb: Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, 2005., str. 625-657.

13 Mihovil Bolonić, »Bratovština Sv. Ivana Krstitelja u Vrbniku (1323-1973)«, str. 462.

Ulaskom u bratovštinu, svaki se član obvezivao ponašati prema zadanim pravilima oblikovanima u statutu (matrikuli) bratovštine.[14] Struktura i karakter bratovštine također je bila određena statutom odnosno pravilnikom u kojemu se definira i ističe sveca zaštitnika bratovštine, način vođenja i uprave bratovštine, dužnosti njezinih članova u bogoslužju, način upravljanja, postojanje inventara bratovštinskih dobara, pravila za pristup u bratovštinu, a vrlo su bila važna pravila prigodom smrti bratima itd. Bratimi su imali vlastito odijelo (tzv. tuniku) koje su bili dužni nositi u različitim prigodama, najčešće prilikom javnih, vjerskih manifestacija, prilikom blagdana ili na dan svoga sveca zaštitnika. U procesijama po mjestima, bratimi su nosili svoje zastave i velike svijeće (dupliri) pjevajući pritom liturgijske pjesme (naročito one posvećene Kristovoj muci).[15]

Bratovštine imaju svoje posjede iz kojih ubiru i prihode, a pojedine nekretnine ili pokretnine dolaze u njihovo vlasništvo, najčešće oporučnim darivanjem njihovih članova. Prihodi su bili sabirani i putem redovitih godišnjih članarina kao i novčanih kazni koje su bile propisane u slučaju počinjanja prijestupa od strane kojega člana. Visina članarina i kazni bila je propisana bratovštinskim statutom. Posjedovanje imovine davalo je bratovštinama određenu pravnu i gospodarsku samostalnost unutar komunalnog uređenja.

Valja naglasiti da svaka bratovština ima svoju crkvu, kapelu ili oltar o kojima vodi brigu te ih materijalno uzdržava i popravlja, a unutar (crkvenih) prostorija bratimi su održavali svoje mjesečne i godišnje sastanke. Bratovštine su najčešće dobivale naziv prema titularu crkve unutar koje su djelovale. Bratovština je svojim članovima osiguravala pravnu i socijalnu zaštitu, pružala im je pomoć u siromaštvu i bolesti, a u času smrti nekog člana osiguravala svečan i dostojanstven pokop preminulome, odajući mu pritom posljednu počast i ujedno pružajući njegovoj obitelji materijalnu i duhovnu pomoć. Nadalje, bratovštine su osnivale domove za siromašne, za

14 O bratovštinskim statutima (matrikulama) vidi primjerice: Kosta Vojnović, *Bratovštine i obrtne korporacije u republici Dubrovačkoj od 13. do konca 18. vijeka* (Statuta confraternitatum et corporationum Ragusinarum : (ab aevo XIII.-XVIII.), sv. I-II, u: Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium, sv. VII, Zagreb: JAZU, 1899.-1900; Cvito Fisković, »Dva pravilnika trogirskih bratovština na hrvatskom jeziku«, *Čakavska rič*, (1971.), br. 1, str. 99-122; Isti, »Dva pravilnika splitskih bratovština na hrvatskom jeziku«, *Čakavska rič*, (1971.), br. 2, str. 117-147; Alojz Štoković, »Statut Bratovštine Svih svetih i svetog Luke iz Buzeta 1581.«, *Buzetski zbornik* (2010.), br. 37, str. 77-84; Isti, »Statut bratovštine Presvetog Sakramenta iz Umaga (1555.g.)«, *Vjesnik istarskog arhiva* (1994.-1995.), br. 4-5, str. 129-151; Miloš Milošević; Jelena Antović (ur.), *Statut Bratovštine svetog Nikole Mornara u Kotoru iz 1463. sa alegatima do 1807. godine* : [povodom 1200-godišnjice od prenosa relikvija sv. Tripuna iz Carigrada u Kotor], Kotor: Bokeljska mornarica, 2009; Dragica Kuštre, »Statut kotorske bratovštine sv. Križa iz 1298. godine«, *Croatica christiana periodica* XXI (1997.), br. 39, str. 137-146; Joško Kovačić, » Tri pravilnika bratovština u Hvaru iz 15., 16., i 17. stoljeća«, *Croatica christiana periodica,* 22 (1998.), br. 42; str. 121-134.

15 Mihovil Bolonić, »Bratovština Sv. Ivana Krstitelja u Vrbniku (1323-1973)«, str. 461. Tako su, primjerice, hvarske bratovštine Sv. Duha i Sv. Križa promicale pobožnosti pasionskoga sadržaja odnosno adoracije Kristove muke. O tome vidi: Bernardin Škunca, *Štovanje Isusove muke na otoku Hvaru,* Split: Crkva u svijetu, 1981., str. 43-58.

napuštenu djecu te hospitale za bolesne i stare.[16] U tom smislu, može se zaključiti da su bratovštine u sebi objedinjavale pobožni i karitativni karakter, a svoje djelovanje temeljile su na Kristovu zakonu ljubavi prema Bogu i bližnjemu.[17]

Izvori i literatura o hvarskoj bratovštini Milosrđa

Matrikule ili statuti (pravilnici) bratovština neizmjerno su važan izvor za proučavanje vjerske, društvene, gospodarske i kulturne povijesti srednjovjekovnih i novovjekovnih komuna. U njima se utvrđuju prava i dužnosti bratima, određuju se pravila ponašanja članova, a u njihovom se sadržaju može iščitati da su bratovštine protkane kršćanskim (karitativnim), a ujedno i humanitarnim načelima koja su bila u skladu s komunalnim zakonima.[18]

U Biskupskom arhivu u Hvaru sačuvan je prijepis pravilnika bratovštine Milosrđa iz 1579. godine,[19] zatim prijepis popisa njezinih članova u raznim razdobljima, od druge polovice XVI. sve do kraja XVIII. st.,[20] a također se u rukopisu čuva i pravilnik iz 1799. godine, kada je hvarski biskup Ivan Dominik Stratiko odlučio obnoviti

16 Opširnije o bratovštinama vidi: »Bratovštine«, u: Hrvatska enciklopedija, sv. III, Zagreb 1942., str. 247-252; »Confraternita«, u: Enciclopedia Cattolica, sv. IV, Città del Vaticano 1950., str. 257-262; Irena Benyovsky, »Bratovštine u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima«, *Croatica christiana periodica* , 22 (1998), br. 41; str. 137-160; Tomislav Raukar, »Komunalna društva u Dalmaciji u 14. st.«, *Historijski zbornik,* vol. 33 /34 (1980.-1981.), str. 195-197; Alojz Štoković, »Bratovštine na istočnoj obali Jadrana. Prilog proučavanju socijalne povijesti na Sredozemlju od XI. do XVII. stoljeća«, *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci* (2006-2007) sv. 47-48, str. 141-157; Lovorka Čoralić, »Izvori i literatura o bratovštinama u Dalmaciji od srednjeg vijeka do pada Mletačke Republike«, *Croatica christiana periodica,* XV (1991), br. 27, str. 88-96; Mihovil Bolonić, *Bratovština sv. Ivana Krstitelja u Vrbniku, kapari i druge bratovštine na otoku Krku,* Zagreb: KS, 1975; Christopher F. Black, *Italian Confraternities in the Sixteenth Century,* Cambridge University Press, 1989; Nicholas Terpstra (ed.), *The politics of Ritual Kinship. Confraternities and Social Order in Early Modern Italy,* Cambridge University Press, 2000.

17 Mk 12, 29-31; Mt 22, 34-40; Lk 10, 25-28.

18 Irena Benyovsky, »Bratovštine u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima«, str. 157-158.

19 Biskupski arhiv Hvar (dalje BAH), kut. 202, Bratovštine razne, Volume primo di atti, parti e altri documenti alla Scuola della Carita de' Prossimi in Lesina ristabilita da monsig. Gio. Domenico Stratico vescovo di Lesina l'ann. 1798. Instituzione dell' Opera della Carità proposta dal Reuerendissimo Monsignor Agostino Valerio Vescove di Verona, et Visitator Apostolico nella provincia di Dalmazia, nella Magnifica Città di Liesina /1579./, fol. 3r-4v.

20 Prvi popis članova u razdoblju 1579. do 1623. g čuva se u jednoj administrativnoj računskoj knjizi dotične bratovštine, vidi: BAH, kut. 200, Libro di amministrazione della Carità de Prossimi di Lesina, Incomincia dal 1744 e riportata al libro nuovo nel 1799. alla Rinnovazione della detta Scuola, sv. III, fol. 288r-290v.
Drugi popis članova bratovštine, nastao prilikom obnove rada bratovštine 1799. godine, čuva se u: BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Volume primo di atti, parti e altri documenti alla Scuola della Carita de' Prossimi in Lesina ristabilita da monsig. Gio. Domenico Stratico vescovo di Lesina l'ann. 1798., fol. 24r-27r.

ovu bratovštinu, potvrdivši pritom njezin prošireni statut.[21] U tom drugom periodu obnovljenoga djelovanja, uz bratovštinu je utemeljen i hospital (statut iz 1801. g.), čiji se pravilnik nalazi u spomenutom arhivu.[22] Prijepisi različitih vrsta pravnih dokumenata (uglavnom je riječ o oporukama, kupoprodajnim ugovorima, ugovorima o zakupu zemljišta, terminacijama kneza-providura) vezanih uz djelovanje razmatrane bratovštine od 1584. godine, a sakupljenih i prepisanih krajem XVIII. stoljeća u vrijeme obnove bratovštine, u zasebnom se svesku čuvaju u hvarskom Biskupskom arhivu i vrijedan su izvor za proučavanje imovinskoga stanja bratovštine.[23] O samome činu utemeljenja razmatrane bratovštine najbolje svjedoči apostolska vizitacija Hvarske biskupije veronskoga biskupa Augustina Valiera iz 1579. godine.[24] Jedna administrativna knjiga u kojoj su zapisani različiti podatci i prijepisi dokumenata (računi, troškovnici i sl.) vezani uz rad bratovštine Milosrđa sačuvana je u Biskupskom arhivu u Hvaru,[25] dok se u Državnom arhivu u Zadru nalazi jedna računska knjiga ove bratovštine.[26] Obje navedene knjige datiraju s kraja XVIII. i početka XIX. stoljeća, kada je bratovština obnovljena.

Od povjesničara koji su se bavili poviješću i djelovanjem hvarskih bratovština svakako treba izdvojiti Remigija Bučića, koji je u radu pod naslovom *O nekim bratovštinama otoka Hvara* iznio brojne podatke o bratovštinama koje su tijekom srednjega i novoga vijeka bile aktivne u hvarskoj komuni i u većim mjestima komunalnoga distrikta.[27] Među ostalim, Bučić je posvetio i nekoliko stranica bratovštini Milosrđa, iznijevši pritom dotada neobjavljene notarske dokumente, uglavnom oporuke u kojima su zapisani legati namijenjeni ovoj bratovštini.[28] Bratovštinama s

21 BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Volume primo di atti, parti e altri documenti alla Scuola della Carita de' Prossimi in Lesina ristabilita da monsig. Gio. Domenico Stratico vescovo di Lesina l'ann. 1798., Costituzioni della Scuolla della Carità de' Prossimi, fol. 36r-41v.

22 BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Volume primo di atti, parti e altri documenti alla Scuola della Carita de' Prossimi in Lesina ristabilita da monsig. Gio. Domenico Stratico vescovo di Lesina l'ann. 1798. Costituzioni per l'Ospedale della scuola di Carita, fol. 71r –81r.

23 BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Vol. I, Di documenti, testamenti, livelli, cessioni etc. dal 1584. Collezioni fatta dopo la rinouazione della Scuola della Carita de' Prossimi a cui spettasi nell'anno del Signore 1798. dovendosi dai cassieri pro tempore oggi ungere quanto di vecchio si ritrovasse, o di nuovo avenisse a benefitio del santo e pio Instituto.

24 *Acta visitationum apostolicarum dioecesis Pharensis ex annis 1579, 1602/1603 et 1624/1625 – Spisi apostolskih vizitacija Hvarske biskupije iz godina 1579., 1602./1603. i 1624./1625.* (pr. Andrija Vojko Mardešić i Slavko Kovačić), Rim: Hrvatski povijesni institut u Rimu, 2005. Dio Valierove vizitacije koji se odnosi na obilazak crkava Hvara i Visa objavio je Davor Domančić, »Valierova vizitacija na otoku Hvaru i Visu«, *Arhivska građa otoka Hvara,* sv. I , Hvar 1961., str. 7-58.

25 BAH, kut. 200, sv. III, Libro di amministrazione della Carità de Prossimi di Lesina.

26 Državni arhiv u Zadru (dalje: DAZd), Bratovštine u Dalmaciji , Hvar, br. 25, Administrativna knjiga bratovštine Dobrotvornosti (Milosrđa). Libro di amministrazione generale della scuola della Carità de' prossimi di Lesina, 1798.

27 Remigio Bučić, »O nekim bratovštinama otoka Hvara«, *Prilozi za povijest otoka Hvara,* sv. V, Hvar 1978., str. 27-43.

28 Isto, str. 27-29.

otoka Hvara, u čijem je središtu djelovanja i pobožnosti bilo štovanje Kristove muke, bavio se fra Bernardin Škunca u knjizi naslovljenoj *Štovanje Isusove muke na otoku Hvaru.* Među takvima je bila i bratovština Dobrotvornosti (*Scuola della Carità*), čiji su članovi predvodili procesiju sv. križića na blagdan sv. Doroteje, koja se od 1579. godine nazivala »procesija dobrotvornosti«.[29] U vrlo kratkim crtama ovu bratovštinu opisuje i Joško Kovačić, koji smatra da je ona zapravo istovjetna s hvarskom bratovštinom sv. Križića, samo je povremeno mijenjala ime.[30]

Bratovština Milosrđa (Dobrotvornosti) – primjer karitativnoga djelovanja u hvarskome društvu

Bratovštine kao vjerske laičke udruge u svojoj su srži bile protkane kršćanskom i humanom osjetljivošću za drugoga čovjeka, odnosno članove u potrebi, i svaka je od njih imala određeni zadatak, u karitativnome smislu, pomoći bližnjemu. Unutar komune bratovštine su djelovale kao institucije dobrotvorne djelatnosti (*opus pietatis et charitatis*), odnosno može ih se smatrati središtima socijalne skrbi. Često su osnivale bolnice, skloništa i ubožnice (*hospital*) za nemoćne, bolesne i stare[31] te su i materijalno pomagale siromahe (prikupljale su miraze za siromašne djevojke, vodile brigu o ukopu siromašnih članova društva i slično).[32]

Tijekom kasnoga srednjega vijeka dolazi do svojevrsne duhovne krize u Katoličkoj crkvi, zbog različitih malverzacija, kupovanja visokih crkvenih položaja i materijalnoga bogaćenja pojedinih njezinih članova, a napose stanovnika papinske kurije, što je izazvalo najprije oštru kritiku pojedinaca (obilježenih terminom reformatori), ali u konačnici i rascjep u zapadnome europskom kršćanstvu koje se podijelilo na brojne kršćanske denominacije: katolike, protestante, kalvine, anglikance i dr. Kriza, koja je dovela do podjela u zapadnoj Crkvi, kulminirala je u prvoj polovici XVI. stoljeća iznjedrivši fenomen u literaturi poznat pod nazivom reformacija.[33]

29 Bernardin Škunca, *Štovanje Isusove muke na otoku Hvaru,* str. 53-54.

30 Joško Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine* (umnoženo ciklostilom), Hvar: Biskupski ordinarijat, 1987., str. 196.

31 O hospitalima opširnije vidi: Irena Benyovsky; Tatjana Buklijaš, »Domus Christi in late medieval Dubrovnik: a therapy for the body and soul«, *Dubrovnik Annals*, 8 (2004), str. 81-107; Iste, »Bratovština i hospital Sv. Duha u Splitu u srednjem i ranom novom vijeku«, u: *Raukarov zbornik*, Zagreb: FF Press, 2005., str. 625-657; Marija Mogorović Crljenko, »Hospitali u Istri u srednjem i ranom novom vijeku«, *Povijesni prilozi,* vol. 23 (2002.), str. 105-116; Katharine Park; John Henderson, »'The First Hospital Among Christians': The Ospedale di Santa Maria Nuova in Early Sixteenth-Century Florence«, *Medical History*, 35 (1991.), str. 164-188; Cvito Fisković, »Doprinos za povijest zdravstva u gradu Hvaru«, *Acta historica medicinae, pharmaciae, veterinae*, god. XIII (1973), sv. 2., str. 13-49.

32 Irena Benyovsky, »Bratovštine u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima«., str. 153-154.

33 O protestantskoj reformi u svjetskoj i hrvatskoj literaturi postoje brojni naslovi. Izdvojit ćemo neke: Leonard G. Emile, *Histoire generale du protestantisme*, 2e ed., Paris: Presses Universitai-

Svojevrstan odgovor na protestantsku reformu željeli su dati i katolički crkveni oci. S tom namjerom, oni su sredinom XVI. stoljeća sazvali crkveni koncil, koji se od 1545. do 1563. godine u tri faze odvijao u gradu Tridentu. Glavni cilj Tridentskoga sabora (koncila) bio je obnoviti Katoličku crkvu »in capite et in membris« te su u skladu s time, akteri Sabora donijeli i mnogobrojne dekrete u pogledu revitalizacije crkvenoga i vjerničkoga života. Razdoblje od zasjedanja Tridentskoga sabora pa sve do konca XVIII. stoljeća, u kontekstu crkvenoga života, naziva se i doba katoličke obnove.[34] Zalaganjem napose milanskoga nadbiskupa Karla Boromejskog,[35] koji je sudjelovao u posljednjim godinama zasjedanja Tridentskoga sabora (1562.-63.), crkveni oci ponovno stavljaju naglasak na kršćansku ljubav i milosrđe prema najpotrebnijima, te se u tom duhu usmjerava i rad bratovština. Kao rezultat mnogobrojnih reformi donesenih na spomenutom koncilu, može se uvidjeti da je posttridentska Crkva ulagala dodatne napore da preuzme kontrolu nad djelatnošću bratovština, koje su do tada djelovale organizacijski samostalno, iako u okviru Crkve. Od toga razdoblja biskup je trebao dati pismeno odobrenje za osnutak bratovštine (potvrditi statut) i povremeno nadzirati njezin rad. U kontekstu povećanja broja bratovština, Tridentski koncil vrlo je zaslužan za obnovu mnogih ili utemeljenje novih, a napose, marijanskih.

res de France, 1980.; Jean Boisset, *Protestantizam: kratka povijest*, 2. izdanje, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1999.; »Reformation, Katolische Reform und Gegenreformation«, u: *Handbuch der Kirchengeschichte*, Band IV, (ed. Hubert Jedin), Freiburg – Basel – Wien: Herder, 1985.; Guy, Bedouelle, *Povijest crkve* (prev. Stjepan Kušar), pogl. »Crkva i izazov reformâ«, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2004., str. 101-113; August Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, prev. Josip Ritig, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2004., pogl. »Reformacija i katolička obnova«, str. 208-257; Miroslav Kurelac, »Hrvatska i središnja Europa u doba renesanse i reformacije«, u: *Hrvatska i Europa – kultura, znanost i umjetnost*, sv. 2, Srednji vijek i renesansa (XIII.-XVI. st.), ur. Eduard Hercigonja, Zagreb: Školska knjiga, 2000., str. 39-60.

34 O Tridentskome saboru i njegovim smjernicama i dekretima koji su u drugoj polovici XVI. i tijekom XVII. i XVIII. stoljeća provođeni u praksu u vidu katoličke obnove više u: Massimo Marochi, *Il Concilio di Trento : instanze di riforma e aspetti dottrinali,* Milano: Vita e pensiero, 1997.; August Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2004., str. 257-274; *Povijest*, knj. 9, (hrvatsko izdanje), Počeci novoga doba (16. stoljeće) (gl. ur. Ivo Goldstein), Zagreb: Europapress holding, 2009., pogl. »Tridentski koncil i protureformacija«, str. 15-72; http://history.hanover.edu/texts/trent.html (viđeno 22. 5. 2011.)

35 Sv. Karlo Boromejski (tal. Carlo Borromeo), nadbiskup i kardinal Milana, rođen je u Aroni, gradiću kraj jezera Lago Maggiore, 1538. godine, a umro je u Milanu, 4. studenoga 1584. godine. Od 1552. studirao je pravo u Paviji. Kada je navršio 22 godine, njegov ujak papa Pio IV. imenovao ga je 1560. g. milanskim nadbiskupom. Međutim, svojom je biskupijom dugo upravljao iz Rima, gdje je bio (gledajući u današnjem smislu riječi) prvi državni tajnik Svete Stolice. Sudjelovao je na završnom zasjedanju Tridentskoga koncila (1562.-1563.), a od 1565. godine stolovao je u Milanu. Zauzimao se za obnovu crkvenoga života prema zaključcima Tridentskoga koncila. Održao je šest provincijalnih i 11 dijecezanskih sinoda, a uveo je i pastoralne skupštine. Gradio je bolnice i domove za starije, nemoćne i beskućnike. Za vrijeme velike kužne epidemije, koja je 1576. pogodila njegovu nadbiskupiju, razdijelio je svoje imanje. Osobito se posvetio obnovi liturgije, odgoju klera (osnovao je više sjemeništa), karitativnoj djelatnosti i osnivanju bratovština (primjerice, bratovština Presvetog Sakramenta). Vidi u: *Opći religijski leksikon, A-Ž* (gl. ur. Adalbert Rebić), Zagreb: Leksikografski zavod *Miroslav Krleža*, 2002., str. 426-427.

Bratovštine su, osim pobožnog, sve više trebale iskazivati svoj karitativni karakter u vidu djelotvorne pomoći bližnjemu (ponajprije svojim članovima, ali i ostalim članovima društva kojima je materijalna i duhovna pomoć bila najpotrebnija).[36]

U posttridentskome duhu djelovala je i karitativna bratovština Sv. Milosrđa ili Dobrotvornosti prema bližnjima (u izvorima se naziva *Societas Sanctissime Charitatis; Scuola della Carità dei Prossimi, Scolla di Poueri della Carità*) koju je u Hvaru utemeljio apostolski vizitator za Dalmaciju, veronski biskup Augustin Valier, s ciljem djelotvornoga pomaganja siromašnima u gradu.[37] Valier je kao apostolski vizitator želio utvrditi uspješno provođenje tridentskih reformi u biskupijama na istočnojadranskome prostoru. Tako je u veljači 1579. godine vizitirao i Hvarsku biskupiju, gdje se mogao uvjeriti o stanju u pojedinim crkvama na otoku, a u sklopu vizitacije, saznao je i u kakvim prilikama i uvjetima djeluju hvarske bratovštine.[38] U okviru provođenja smjernica zadanih na Tridentskome koncilu, uvidio je da je gradu Hvaru potrebna jedna bratovština djelotvorne karitativne ljubavi prema bližnjima, stoga je vizitator pridao veliki značaj osnivanju takve bratovštine (*sanctissimae Caritatis*), na što ukazuje činjenica što je dva dana prije samoga osnutka (6. veljače) poučavao

36 O posttridentskim bratovštinama opširnije vidi: Christopher F. Black, »The Public Face of Post-Tridentine Italian Confraternities«, *The Journal of Religion History* vol. 28 (February 2004), br. I, str. 87-101; Isti, *Italian Confraternities in the Sixteenth Century*, New York: Cambridge University Press, 2003.; *The Politics of Ritual Kinship: Confraternities and Social Order in Early Modern Italy* (Ed. Nicholas Terpstra), New York: Cambridge University Press, 2000.

37 Remigio Bučić ju prevodi kao bratovština Milosrđa. Vidi: R. Bučić, *O nekim bratovštinama otoka Hvara*, str. 27. Fra Bernardin Škunca koristi se nazivom bratovština Dobrotvornosti. Vidi. B. Škunca, *Štovanje muke Isusove na otoku Hvaru*, str. 53-54. O aktu utemeljenja bratovštine vidi: *Spisi apostolskih vizitacija hvarske biskupije,* pogl. »Institutio societatis Sanctissimae charitatis«, str. 117-118.

38 Valierovu vizitaciju Hvarske biskupije na hrvatski je preveo i objavio Davor Domančić, »Valierova vizitacija na otoku Hvaru i Visu«, *Arhivska građa otoka Hvara,* sv. I , Hvar 1961., str. 7-58.
U razdoblju druge polovice XVI. stoljeća u južnom središtu hvarske komune, u gradu Hvaru djelovale su sljedeće bratovštine: flagelantska Sv. Duha uz istoimenu crkvu, zatim Sv. Križa uz franjevačku crkvu, Sv. Roka i Sv. Rozarija (Ružarija) uz dominikansku crkvu Sv. Marka, Tijela Kristova (Presvetog Sakramenta) u katedrali i naposljetku Sv. Milosrđa u katedrali uz oltar presv. Križića. Kasnije, tijekom XVII. i XVIII. stoljeća, u posttridentskom duhu u Hvaru su utemeljene brojne bratovštine: Blažene Djevice Marije Bezgrješne (1602.) u franjevačkoj crkvi, Gospe od Karmena (od 1632.) pri istoimenom oltaru u stolnoj crkvi, Presv. Križića (od 1638.) u katedrali, Sv. Prospera u katedrali (od 1674.), sv. Gaetana u katedrali (od 1708.), Gospe od Pasca (Cinkture) odnosno od Utjehe u augustinskoj crkvi Sv. Nikole, Sv. Barbare u crkvi Anuncijati (jedina profesionalna bratovština koja je okupljala topnike s hvarske tvrđave) i dr. Naravno, postojale su i brojne bratovštine u gotovo svim većim mjestima hvarskoga distrikta. Opširnije o hvarskim bratovštinama vidi: Remigio Bučić, »O nekim bratovštinama otoka Hvara«, *Prilozi za povijest otoka Hvara,* sv. V, Hvar 1978., str. 27-43; Bernardin Škunca, *Štovanje muke Isusove na otoku Hvaru,* Split 1981.; Joško Kovačić, »Tri pravilnika bratovština u Hvaru iz 15., 16., i 17. stoljeća«, u: *Croatica christiana periodica,* 22 (1998), br. 42; str. 121-134; Isti, *Zapisi o crkvama u Hvaru,* Hvar: Biskupski ordinarijat 1982. (umnoženo ciklostilom). Isti; *Zapisi o crkvama u Hvaru,* II. dio, u*: Iz hvarske kulturne baštine,* Hvar: Biskupski ordinarijat 1987. (umnoženo ciklostilom); Grga Novak, *Hvar kroz stoljeća*, Zagreb: Izdavački zavod Jugoslavenske akademije; Narodni odbor općine Hvar, 1960., str. 124-125.

kandidate koji će postati njezinim članovima o pomaganju siromasima, uklanjanju neprijateljstava i čuvanju kršćanske vjere.[39] Ova je bratovština također promicala svojevrsnu pobožnost. Budući da je utemeljena u nedjelju, 8. veljače 1579. godine, neposredno nakon blagdana sv. Doroteje (6. veljače), kada se već tradicionalno odvijala procesija sa sv. križićem, vizitator Valier, koji je bio vrlo oprezan u procjenjivanju autentičnosti ovoga čudesnog događaja,[40] ipak nije želio dokinuti procesiju već je ovoj, novoutemeljenoj bratovštini dao u zadatak da bude promicateljicom štovanja čudotvornoga raspela, odnosno da njezini članovi sudjeluju u procesiji nošenja sv. križića na blagdan sv. Doroteje.[41] Od tada će se ta procesija nazivati »procesijom svete dobrotvornosti (milosrđa)«, prilikom koje će se prikupljati i novac za braću u potrebi.[42] Bratovština se uzdržavala od prikupljenih članarina te prihoda od vlastitih nekretnina koje su joj oporučno ostavljali uglavnom njezini članovi. Novac (milostinju) udjeljivali su joj i dobročinitelji, a prikupljena sredstva trošila su se ponajviše za uzdržavanje siromaha (*poveri vergognosi; poveri di Christo*) i za čitanje misa za spas duše svojih dobročinitelja. Članovi bratovštine Milosrđa brinuli su i o oltaru Sv. Križića u katedrali.[43] Od tridesetih godina XVI. stoljeća uz ovaj je oltar djelovala i bratovština Presv. Križića, čiji su se bratimi ukapali u grobnice podignute u kapeli Sv. Križića, koje su bile ukopno mjesto za članove bratovštine Milosrđa.[44] Inače,

39 Bernardin Škunca, n. dj., str. 53; U vizitaciji se navodi: »Die Veneris 6. Februarii 1579. Reverendissimus dominus uisitator post actum sacrum in cathedrali, cuncto populo audiente, pluribus uerbis prudenter et sapienter habitis docuit uires charitatis, qua omnium uirtutum radix est, quid fructus ad pauperes subleuandos, inimicitias tollendas et christianam religionem conseruandam, ex ipsa percipi potest; et postea acto desuper accurate cum reuerendissimo episcopo, clarissimo comite et spectabili communitate de ipsa instituenda conuenuerunt.« Vidi: Visitatio apostolica dioecesis Pharensis a 1579. U: *Spisi apostolskih vizitacija Hvarske biskupije*, str. 117.

40 U hrvatskoj historiografiji podrobno je opisan događaj čudesnoga krvarenja križa u Hvaru, koji se dogodio 6. veljače 1510. godine, uoči hvarskoga pučkoga ustanka (1510.-1514.). Naime, toga je dana u kući lučkoga admirala Nikole Bevilaque u hvarskom Burku, admiralova unuka zapazila da je drveni križić čudesno prokrvario. Tada se dogodilo i veliko nevrijeme i tri potresa koji su srušili krov crkve Anuncijate nedaleko Bevilaquine kuće. Kanonik Matij Lukanić je »čudesno« raspelo odnio slikaru Stjepanu Vitaljiću koji je donio zaključak da se radi o pravoj krvi. Potom je raspelo odnijeto u katedralnu crkvu, gdje se okupilo mnoštvo ljudi kako bi vidjeli čudo. Sljedećega dana, 7. veljače održana je velika pokornička procesija s raspelom ulicama grada koja je ponovljena i 10. veljače. Strahujući od Božje kazne, ljudi su počeli vršiti veliku pokoru, neki su se čak i bičevali, a ovaj svojevrsni flagelantski pokret predvodili su članovi hvarske bratovštine Sv. Duha. Od toga vremena stanovnici Hvara svečano obilježavaju taj dan noseći u procesiji ulicama grada, svetu relikviju. O čudu sv. križića opširnije: Joško Bracanović, *500 godina čašćena sv. Križića,* Hvar: Biskupijski ordinarijat 2010., str. 7 i dalje.

41 Bernardin Škunca, n. dj., str. 53.

42 Andrija Vojko Mardešić, »Hvarska biskupija prije i za vrijeme apostolskih vizitacija«, u: *Spisi apostolskih vizitacija hvarske biskupije,* str. 68; 118.

43 Remigio Bučić, n. dj., str. 28.

44 U čl. 16. statuta hospitala Karitasa iz 1801. navodi se da su se siromasi mogli ukapati u grobnice bratovštine Sv. Milosrđa u katedrali ispred oltara sv. Križića ili pak u grobnice u dominikanskoj crkvi Sv. Marka. BAH, Costituzioni per l'Ospedale della scuola di Carita, fol. 72r.

razilaze se mišljenja povjesničara Joška Kovačića i Bernardina Škunce oko toga jesu li bratovštine Sv. Milosrđa (utemeljena 1579. g.) i Sv. Križića (utemeljena 1638. g.) dvije zasebne bratovštine ili se radi o jednoj bratovštini (sv. Milosrđa) koja je 30-ih godina XVII. stoljeća samo promijenila ime u Sv. Križića.[45]

Može se zaključiti da je bratovština Milosrđa zamišljena tako što je pobožnost koja se promicala na hvarskim ulicama (svečana procesija) ili u crkvi (sudjelovanje u svečanoj liturgiji, primanje sakramenata ispovijedi i Euharistije), trebala biti i odjelotvorena u vidu konkretne ljubavi i pomoći bližnjemu.

Pravilnik bratovštine Milosrđa

Pravilnik (statut), koji je za bratovštinu Milosrđa (Dobrotvornosti) sastavljen 8. veljače 1579. godine kada je i službeno utemeljena, sastoji se od devet članaka, kojima su naknadno dodana dva članka. Njime se određuje struktura uprave bratovštine, naglašavaju se obveze koje imaju predstavnici uprave, zatim je poseban naglasak stavljen na pobožnu i karitativnu djelatnost njezinih članova, a istaknuto je da bratovština ima i medicinsku ulogu u smislu pomoći pri liječenju bolesnih članova hvarskoga društva. U hvarskom Biskupskom arhivu čuva se prijepis statuta iz 1579. kada je bratovština i utemeljena, a prijepis tog prvog statuta izvršen je u doba obnove

45 Naime, fra Bernardin Škunca smatra da se radi o dvije zasebne bratovštine, odnosno da je novoutemeljena bratovština Sv. Križića 1638. godine preuzela brigu oko pobožnosti prema sv. križiću od bratovštine sv. Milosrđa (B. Škunca, n. dj., str. 54), dok Joško Kovačić smatra da je bratovština Sv. Milosrđa promijenila ime u sv. Križića 30-ih godina XVII. stoljeća, odnosno 1638. godine (J. Kovačić, *Iz hvarske kulturne baštine,* str. 195-196.) Osobno sam bliža stavu fra Škunce i smatram da je ipak riječ o dvjema bratovštinama koje su zasebno djelovale, svaka u skladu sa svojim ciljevima i zadatcima (kako je to vidljivo i u njihovim statutima koji se u potpunosti razlikuju), osim što su očito njegovale istu pobožnost prema sv. križiću, s time da se bratovština Sv. Milosrđa usmjerila više na karitativno djelovanje. Naime, poznato je da je na Tridentskom koncilu, na inicijativu milanskoga nadbiskupa Karla Boromejskog, došlo do zamisli utemeljenja društva karitasa, odnosno bratovštine Milosrđa (*Scuola della Caritatis*) koja bi isključivo imala zadatak karitativnog djelovanja prema siromašnim sugrađanima. O tome: Christopher F. Black, *Italian Confraternities in the Sixteenth Century*, str. 35. Takva bratovština, pod imenom Dobrotvornosti (Milosrđa) ili Karitasa (*Scuola della Carità dei Prossimi*) djelovala je i u Hvaru od 1579. godine, kontinuirano kroz XVII. sve do sredine XVIII. st., kada je na kratko prekinula s radom. Krajem XVIII. stoljeća njezin je rad obnovio biskup Stratiko, i djelovala je sve dok njezinu ulogu nije preuzela ustanova javne dobrotvornosti, početkom XIX. st. O njezinu kontinuiranu postojanju pod imenom Milosrđa svjedoče različiti dokumenti, naročito oporuke sastavljane u razdoblju od XVI. do prve polovice XVIII. st., čije je sadržaje, povezane s ovom bratovštinom, objavio Bučić u svome radu *O nekim bratovštinama otoka Hvara*, str. 27-29. Bratovština sv. Križića, ustanovljena 1638., samo je preuzela promicanje pobožnosti prema sv. križiću od ove Sv. Milosrđa i djelovala je zasebno, u skladu sa svojim statutom.

bratovštine (1798. godine), dakle krajem XVIII. stoljeća.[46] U istom arhivu nalazi se i u rukopisu prošireni pravilnik bratovštine iz 1799. godine, što ga je potvrdio biskup Ivan Dominik Stratiko, inicijator i podupiratelj obnove rada ove bratovštine.[47] Biskup Stratiko trebao je za ovu inicijativu dobiti potporu i odobrenje carske vlade, kojoj se obraća i pismom datiranim 18. lipnja 1798. i u kojemu podrobno razlaže zašto je obnova dotične bratovštine potrebna.[48]

Već je u samom uvodu pravilnika iz 1579. godine naglašen karakter i cilj djelovanja hvarske bratovštine Milosrđa (Ljubavi, Dobrotvornosti), a to je djelotvorna karitativna ljubav prema bližnjima koja se tumači kao kraljica svih vrlina i koja je utemeljena na Božjoj ljubavi i milosrđu.[49] Kako bi se dobio bolji uvid u karakter i djelatnost novoosnovane bratovštine, analizirat ćemo redom svaki članak njezina pravilnika. Također treba istaknuti da su se pojedine odredbe prepisivale pa se nerijetko događa da statuti bratovština koje su djelovale u talijanskim, ali i istočnojadranskim komunama vrlo često nalikuju jedan drugome. Ukoliko su bratovštine osnivane kao svojevrsne podružnice matične nadbratovštine (*archiconfraternitas*) čije je sjedište najčešće bilo u Rimu, tada je i njezin statut koristio kao predložak za statut novoutemeljenih bratovština. Stoga ćemo nastojati usporediti pojedine odredbe iz statuta razmatrane bratovštine s drugim statutima nekih bratovština koje su se bazirale na karitativnoj djelatnosti.

46 BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Volume I, Atti, parti, e altri documenti appartenenti alla Scuola della Carità de' prossimi ristabilita da monsignor Giovanni Domenico Stratiko vescovo di Lesina l'anno 1798. Instituzione dell' Opera della Carità proposta dal Reuerendissimo Monsignor Agostino Valerio Vescove di Verona, et Visitator Apostolico nella provincia di Dalmazia, nella Magnifica Città di Liesina /1579./ (dalje: Statut / 1579.), fol. 3r-4v.

47 BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Volume I, Atti, parti, e altri documenti appartenenti alla Scuola della Carità de' prossimi ristabilita da monsignor Giovanni Domenico Stratiko vescovo di Lesina l'anno 1798. Costituzioni della Scuolla della Carità de' Prossimi /1799./ (dalje Statut / 1799.), fol. 36r-41v.

48 Biskupovo pismo nalazi se u: BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Volume I, Atti, parti, e altri documenti appartenenti alla Scuola della Carità de' prossimi ristabilita da monsignor Giovanni Domenico Stratiko vescovo di Lesina l'anno 1798., fol. 2rv.

49 »Svatko zna da kao što je milosrđe majka i kraljica svih vrlina i dio Božje ljubavi, tako je i djelo milosrđa u Hvaru, koje vam se nalaže, majka i kraljica svih drugih pobožnih djela i može se nazvati snagom ovoga veličanstvenog i katoličkog grada Hvara, s kojom se obranio od Turaka i od svih drugih nevolja kojima smo svi podložni. Tako se svakomu nalaže ući u ovo Društvo, zbog toga jer onaj koji sudjeluje u ovom svetom zadatku, služit će Bogu i članovima Kristovim, imat će udjela s nebeskim Ocem, morajući prihvatiti »sto za jednog«, ostavit će veliku zaslužbu svojim sinovima, ostavljajući Božju zaštitu onome koji želi nagraditi djelima ljubavi koja prelaze s oca na sinove. I zato malo ili ništa vrijede izvanjska djela milosrđa ako nemaju dubinu i istinsku ljubav u srcu: svatko je u bratovštini zamoljen moliti našega Gospodina Boga, davatelja svakog dobra, da one koji su hladni, zapali njihove duše zrakom Svoje milosti, a za one koji imaju krepost toga žara, da rastu zajedno s milošću Božjega žara, i sa živom vjerom i nadom da će nam se priznati, da ova sveta družba ide s dobrog na bolje, s upravom koja se predlaže u dolje napisanim člancima.« (prev. a.). BAH, Statut / 1579., fol. 3r

U prvome članku statuta određuje se da za prvi puta biskup i knez imaju imenovati šestoricu koji će predsjedati bratovštinom,[50] a svake dvije godine birat će im se nasljednici. Oni su dužni posjećivati bolesne i ostale nevoljne osobe i pritom ih ponajprije trebaju privući na svetu ispovijed i pričest, a zatim su im dužni osigurati (materijalnu) pomoć koja im je prijeko potrebna, ovisno o (materijalnoj) snazi bratovštine.[51]

Već se na početku ovoga članka može uočiti da najviši predstavnici crkvene i civilne vlasti (biskup i knez), osim što potvrđuju pravilnik, na početku sudjeluju i u imenovanju uprave bratovštine, što na neki način odudara od dotadašnje prakse kada su svoju upravu članovi bratovštine birali međusobno i samostalno, bez uplitanja komunalne i crkvene vlasti. To ukazuje na činjenicu da je ipak došlo do određene promjene nakon Tridentskoga koncila, kada je Crkva željela provesti još veću kontrolu nad uspostavom bratovštine, njezinom upravom i radom, a jednako tako činila je i mletačka vlast zastupljena po knezu, iako je, što se tiče komunalnih vlasti, ova praksa bila uobičajena kroz srednji vijek.[52] Ipak, kasnije se promjena članova uprave ove vjerske udruge odvija samostalno, odnosno članovi se za predsjedajuća mjesta biraju međusobno, što govori o tome da je još uvijek bratovština, u administrativno-upravnom smislu, djelovala samostalno bez uplitanja vanjskih faktora. Naveden propis u konačnici bi značio da Crkva i *Serenissima* itekako brinu da statut bude u skladu s crkvenim kanonima i zakonodavstvom Mletačke Republike budući da su bratovštine i dalje pod kontrolom vlasti, kako crkvene tako i mletačke, a od vremena kad je statut od njih prihvaćen, bratimi i sestrime djeluju samostalno što upućuje na određenu autonomiju.

U istome članku naglašava se da predsjedajući trebaju voditi aktivnu duhovnu i materijalnu brigu prema siromasima, odnosno ponajprije ih nagovoriti da pristupe

50 U kasnijoj analizi upravne strukture bratovštine navodimo u nekoliko primjera o kojim se predsjednicima bratovštine konkretno radi i da po trojica pripadaju patricijskom društvenom sloju, a trojica su iz redova pučana.

51 BAH, Statut /1579., čl. I, fol. 3rv.

52 Treba naglasiti da su i ranije u razvijenome i kasnome srednjem vijeku komunalne vlasti imale određeni autoritet nad bratovštinama, kao što je to vidljivo na primjeru bratovštine Sv. Duha u Trogiru, o čemu govori jedna statutarna odredba Trogirskoga statuta iz 1365. godine (*51. Ordine fraternitatis Sancti Spiritus*) u kojoj je zabilježen statut ove bratovštine. Naime, u jednoj odredbi njezina Statuta naglašeno je da bratimi ove bratovštine ne mogu donositi nove statutarne odredbe bez odobrenja kneževe vlasti i njegove kurije. Iz navedenoga primjera, jasno je uočljivo da je određena kontrola svjetovnih i crkvenih vlasti uvijek bila nužna, osobito zbog činjenice da su bratovštine predstavljale faktor nemira, nesigurnosti, nezadovoljstva, a budući da su vođene istim vjerskim ekonomskim, staleškim ili profesionalnim motivacijama koje su članovi mogli jasno definirati i pokušati (a nerijetko su i pokušavali) provesti u praksi, jasno je da su bratovštine morale biti pod nadzorom vlasti. / Vidi: *Statutum et reformationes civitatis Tragurii*, u: Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium, vol. X (pr. Ivan Strohal), Zagreb: JAZU, 1915., str. 171-172. i str. 331-332. Irena Benyovsky, »Uloga bratovštine Sv. Duha u Trogiru u srednjem i ranom novom vijeku«, str. 33.

sakramentima Katoličke crkve (sv. ispovijedi i pričesti),[53] a zatim im je nužno pružiti i potrebnu materijalnu pomoć, već prema (financijskoj) snazi bratovštine.[54]

U drugome članku ističe se pobožni karakter bratovštine te je određeno da se svake godine na blagdan sv. Doroteje treba održati opća procesija koja se naziva procesijom ljubavi i u kojoj su svi bratimi dužni dati u košaricu neki prinos (milostinju), na što će ih nadahnuti Gospodin Bog.[55]

Nadalje, u trećem članku određuje se da se u crkvama na jednoj kapeli postavi natpis koji će pozivati na karitativna djela kako bi se u bilo koje vrijeme mogla udijeliti milostinja u tajnosti, a ispovjednici bi trebali voditi brigu i podsjećati (pokornike) na one koji su bolesni, isto tako, i propovjednici u svojim propovijedima trebaju preporučati narodu tu svetu djelatnost, kad god je to moguće i potrebno.[56]

Četvrti članak odnosi se na plaćanje ulaznine i članarine, a oni koji postanu članovi od biskupa dobivaju i određenu duhovnu povlasticu. Naime, točno je propisano da šestorica predsjedajućih trebaju na blagdane Božića i Uskrsa potražiti nove članove za ovu karitativnu djelatnost i svi bratimi pri ulasku u bratovštinu, u vidu upisnine, trebaju platiti dva marketa.[57] Kasnije plaćaju članarinu jednom mjesečno u iznosu od pola solida (*un bezzo*).[58] Svi koji u to vrijeme uđu u bratovštinu sudjeluju u oprostu od 40 dana koji im dodjeljuje biskup.[59]

U petome članku obvezuju se šestorica bratovštinskih predsjednika da potiču one, koji su u neslozi, na mir i da uklone javne prekršitelje iz svojih redova te da izvijeste gospodina biskupa o onima koji su nepopravljivi, kao što su to primjerice javni krivci, lihvari, priležnici, preljubnici, klevetnici i slični javni grješnici i oni koji

53 Na Tridentskom koncilu vrlo je naglašena važnost ispovijedi, a papa Pio V. nastojao je ukazati na to da je tjelesna bolest često posljedica grijeha i stoga je određeno da ako se u roku od tri dana bolesnik ne ispovijedi, tada treba prestati s njegovim liječenjem, a liječnici koji bi to kršili mogli su ostati bez licence ili pak biti izbačeni s fakulteta na kojemu su predavali. Tih strogih odredbi držali su se, primjerice, i u dubrovačkom hospitalu (*Domus Christi*) gdje je određeno da ukoliko se pacijent odmah po dolasku u hospital ne ispovijedi, liječnici ga više ne smiju liječiti. Tatjana Buklijaš – Irena Benyovsky, »Domus Christi in Late Medieval Dubrovnik: A Therapy for the Body and Soul«, str. 100.

54 BAH, Statut /1579., čl. I, fol. 3v.

55 BAH, Statut / 1579., čl. II, fol. 3v.

56 BAH, Statut / 1579., čl. III, fol. 3v.

57 »Marcheto« je mletački naziv za sitan bakreni novčić koji je imao vrijednost solida i bio je u opticaju u doba Mletačke Republike. Vidi: Giuseppe Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano,* Venezia: Reale Tipografia di Giovanni Cecchini edit., 1867., str. 397.

58 »Bezzo« je naziv za mletački bakreni novčić u vrijednosti polovice mletačkog solida, a u vrijednosti šest denara. Ovaj se termin koristi i za novčiće općenito. Giuseppe Boerio, *Dizionario del dialetto veneziano,* str. 78.

59 BAH, Statut / 1579., čl. IV, fol. 3v. U razdoblju srednjeg i ranog novog vijeka dobivanje oprosta od strane duhovnoga autoriteta (papa, biskup) bilo je uobičajeno. Tako je primjerice, dana 22. VI. 1502. godine papa Aleksandar VI. podijelio svim pohoditeljima hrvatske bratovština Sv. Jurja i Tripuna u Veneciji četrdesetodnevni oprost. O tome: Lovorka Čoralić, *Hrvatski prinosi mletačkoj kulturi,* Zagreb: Dom i svijet, 2003., str. 166.

sablažnjavaju (narod).[60] Ovdje je riječ o svojevrsnom kažnjavanju ekskomunikacijom odnosno izbacivanjem iz bratovštine, koje bi se trebalo provoditi nad onim bratimima koji se ne bi pridržavali moralnoga zakona temeljenog na kršćanskim načelima ljubavi prema bližnjem i Božjim zapovijedima. Zanimljivo je da pravilnik propisuje da se »nepopravljive« na neki način obilježi odnosno »etiketira« i prijavi biskupu, a on će onda dalje nad njima provoditi tzv. duhovne kazne. No, čini se da je usprkos tome što se u statutu propisuju stroge kazne, u praksi ipak bilo vrlo malo onih koji su bili ekskomunicirani iz bratovštine ili čak šire crkvene zajednice. Zapravo, u izvorima kojima raspolažemo nije zabilježen niti jedan takav slučaj. Očito su se takvi pojedini prekršaji nastojali riješiti kroz neke manje korekcije ponašanja ili upozorenja upućene prema prekršitelju bilo od strane predsjedništva bratovštine ili biskupa kao vrhovnog, moralnog autoriteta komune. Kao potkrjepu ovoj tezi treba imati u vidu da se ipak radilo o maloj društvenoj sredini, koja je funkcionirala po principu međusobne solidarnosti među svojim članovima.[61]

O široj administrativnoj strukturi bratovštine više je objašnjeno u šestome članku gdje stoji da se od šestorice predsjedavajućih ili drugih bira jedan prior (*un Priore*) i jedan blagajnik (*un Casiero*) čiji mandat traje dvije godine i koji im može biti potvrđen još maksimalno sljedeće dvije godine. Dužnost je priora izvještavati zajednicu o prihodima i troškovima i to treba činiti svaki mjesec u crkvi kod otvorenih vratiju, druge nedjelje u mjesecu poslije večernje molitve (*Vespere*). Pritom je prisutan biskup ili njegov vikar koji je dužan uvijek nešto reći i poručiti kako bi se ova karitativna djelatnost širila.[62]

Iz sadržaja sedme odredbe statuta može se uvidjeti da se u ovom slučaju radi o tipičnoj posttridentskoj bratovštini, u kontekstu biskupova nadgledanja njezina rada, gdje je naglašeno da se on ima pravo miješati u poslove bratovštine, u bilo koje doba. Naime, sedmi članak Statuta ističe da je dužnost šestorice predsjedavajućih diskutirati o pronalasku novca (za pomoć siromasima, op. a.) i o javnim grešnicima, obavještavajući pritom jedan drugoga o tome i sve to trebaju povjeriti biskupu ili njegovu vikaru koji uvijek može intervenirati u svako udruženje /bratovštinu/, kadgod to želi.[63]

60 BAH, Statut / 1579., čl. V., fol. 3v.

61 Primjerice, vrlo je sličnu odredbu sadržavao statut splitske bratovštine Presv. Sakramenta (čl. 10) u kojoj se ističe da ukoliko koji bratim počini kakav zločin (verbalni ili pak sablažnjivo živi) ima ga se tri puta ljubazno opomenuti. Ne posluša li, većina će mu bratima odrediti rok za popravak, ali kroz to vrijeme ne smije sudjelovati u tjelovskoj procesiji. Ustraje li i dalje u javnom grijehu, bit će svečanim dekretom izbačen iz bratovštine. Inače, sankcije protiv prekršitelja pravila bile su uobičajene u svim matrikulama te su u nekim prilikama imale gotovo snagu kaznenoga zakona. Ivan Ostojić, »Stara bratovština Presv. Tijela Kristova u Splitu«, *Bogoslovska smotra* (1975.), br. 4, str. 485.

62 BAH, Statut / 1579., čl. VI., fol. 3v-4r.

63 BAH, Statut / 1579., čl. VII., fol. 4r.

U osmome članku istaknut je medicinski aspekt karitativnoga djelovanja članova bratovštine Milosrđa. Tako se naglašava da ova »sveta udruga« ima jednoga stručnjaka od kojega se milosrdno traži da daje sirupe i lijekove siromašnima s kratkim izvještajem predsjednika one četvrti[64] gdje se nalazi siromašni bolesnik. Svojim brojnim opomenama prior u javnoj Udruzi potiče one koji su od Našega Gospodina Boga dobili mogućnost pripomoći ovo djelo i voljeti siromašne, i to potiče naročito one koji su bezbrižni, da uvide kako imaju, prema milosrdnom principu, obvezu brinuti o siromašnima.[65]

Na kraju se napominje da deveti (posljednji) članak Statuta »ove svete udruge« treba biti Isus Krist, naš Gospodin, koji je svijetu ostavio primjer prevelikoga milosrđa (ljubavi).[66]

Ovom prvom statutu, sastavljenom 8. veljače 1579. godine, pridodane su naknadno još dvije odredbe od kojih prva govori da se novac, koji se s vremena na vrijeme prikupi u ovoj udruzi, ima pohraniti u jednu blagajnu za koju se određuju dva ključa: jedan treba držati prior, a drugi blagajnik.[67] U drugoj dodanoj odredbi riječ je o tome da biskup ili njegov vikar zajedno sa šestoricom predsjedavajućih ima, s vremena na vrijeme, pravo dodati nove članke Statuta kako bi bratovština mogla rasti i očuvati se i vjerojatno se prilagoditi novim vremenima, kako u socijalnom tako i u vjerskom smislu.[68] Iz toga se ponovno može iščitati namjera da se željelo u djelo provesti tridentske smjernice odnosno da je bio poželjan biskupov nadzor nad bratovštinom i da je biskup uvijek mogao mijenjati pravilnik i intervenirati u njezin rad.

Bratovština Milosrđa djelovala je aktivno negdje do sredine XVIII. stoljeća kada je, iz nepoznatih razloga, za pola stoljeća prekinuto njezino djelovanje da bi koncem XVIII. stoljeća bila obnovljena. Naime, godine 1798. njezin je rad obnovio

64 Budući da su se predsjednici bratovštine birani po trojica iz redova hvarskoga patricijata, čije su se kuće nalazile u elitnom dijelu grada zvanom »Groda« (povijesna jezgra grada), a po trojica su bila iz redova pučana, koji su nastanjivali predio grada zvan »Burak« (*il Borgo*), očito je da se u ovoj odredbi kod spominjanja gradske četvrti misli upravo na to da predsjednik iz pojedine gradske četvrti izvještava i vodi brigu o opskrbi medicinskim potrepštinama siromašnih osoba iz njegove četvrti.

65 BAH, Statut / 1579., čl. VIII., fol. 4r.
Vrlo često su bratovštine toga titulara održavale nahodišta. O tome vidi više: Brian Pullan, *Orphans and foundlings in early modern Europe*, Berkshire: University of Reading, 1989.; Risto Jeremić, Jorjo Tadić, *Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika II.* Beograd: Biblioteka Centralnog higijenskog zavoda, 1939.; Rina Kralj Brassard, »Nikola (1673-1674 'komunsko dijete'«, *Anali Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku,* sv. 49 (2011), str. 105-132; Irena Benyovsky; Tatjana Buklijaš, »Domus Christi in late-medieval Dubrovnik: A Therapy for the Body and Soul«, *Dubrovnik Annals* vol. 8 (2004), str. 81-107.

66 BAH, Statut / 1579., čl. IX., fol. 4r.

67 BAH, Statut / 1579., Capituli aggiunti, fol. 4r.

68 Isto.

tadašnji biskup Hvara i Brača, Ivan Dominik Stratiko, uz suglasnost carske vlade.[69] Sljedeće godine, na dan 10. veljače održana je prva sjednica članova bratovštine Milosrđa, a tom je prigodom sastavljen prošireni statut, kojega je 28. veljače biskup odobrio i potvrdio, a carska vlada dala je potvrdu statuta 30. ožujka iste godine.[70] Redigirani i nadopunjeni statut iz 1799. godine sadrži 26 temeljnih odredbi i osam dodatnih, dakle, ukupno 34. Statut je ubrzo nakon odobrenja bio i tiskan, u Zadru, vjerojatno 1799. godine.[71] Tom je prilikom uz bratovštinu osnovan i hospital, 1801. godine, koji je imao posebnu namjenu i ulogu brinuti za najsiromašnije i bolesne članove hvarske komune. Naime, u hospitalu su se liječili siromašni i bolesni članovi hvarskoga društva, o kojima su vodili brigu bratimi i sestrime bratovštine Milosrđa. Institucija hospitala dobila je putem donacija nekretnine (*Alberghi*), gdje su najsiromašniji mogli dobiti uslugu prenoćišta i biti materijalno i duhovno zbrinuti.[72]

Uspostava francuske vlasti u Istri i Dalmaciji od veljače 1806. godine nepovoljno se odrazila na bratovštine. Naime, francuska uprava je na okupiranome području ukinula većinu bratovština (osim Sv. Sakramenta i Mrtvih) i konfiscirala njihovu imovinu.[73] Bratovština Milosrđa djelovala je sve do 1812. godine, kada je raspuštena, jer je tada u Hvaru, kao i u drugim dalmatinskim gradovima nekoliko godina prije, osnovana institucija pod nazivom »Commissione Amministrativa degli Ospitali, Ospizi et altri stabilimenti di Pubblica Beneficenza«[74].

---

69 Odluku o obnovi rada bratovštine Milosrđa prema starim, ali nadopunjenim pravilima, i s podrobnim obrazloženjem da je takva bratovština, temeljena na karitativnom djelovanju prema najpotrebnijim članovima društva, vrlo potrebna, iznio je biskup Stratiko u svom pismu od 18. lipnja 1798. carskoj vladi za Dalmaciju, sa sjedištem u Zadru, tražeći od nje da potvrdi i dozvoli njezinu restauraciju. BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Volume I, Atti, parti, e altri documenti appartenenti alla Scuola della Carità de' prossimi ristabilita da monsignor Giovanni Domenico Stratico vescovo di Lesina l'anno 1798., fol. 1r-2v.

70 BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Volume I, Atti, parti, e altri documenti appartenenti alla Scuola della Carità de' prossimi ristabilita da monsignor Giovanni Domenico Stratico vescovo di Lesina l'anno 1798. Costituzioni della Scuolla della Carità de' Prossimi, fol. 36r-41r.

71 Costituzioni della Scuola della Carità de' prossimi, fondata nella magnifica Città di Lesina l'anno del Signore 1579, rinnovate coll'autorità dell' Ecc. Ces. Reg. Govreno di Zara da Mons. G. D. de' Conti Stratico, Vescovo di detta Città, proposte ed accettate nella Congregazione de' Confratelli il di 10. Feb. 1799, approvate con Decreto dello stesso Ecc. Ces. Reg. Governo <30 Marzo 1799>. <Zara, Presso Fracasso, 1799?>. O tome: Stjepan Krasić, *Ivan Dominik Stratiko (1732 – 1799) – život i djelo,* Split: Književni krug 1991., str. 485.

72 Opširnije o djelovanju hospitala Karitasa vidi njegov statut: BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Volume I, Atti, parti, e altri documenti appartenenti alla Scuola della Carità de' prossimi ristabilita da monsignor Giovanni Domenico Stratiko vescovo di Lesina l'anno 1798. Costituzioni per l'ospitale della Scuola della Carità, fol. 68r-81r.

73 Igor Karaman, »Privredni razvitak Dalmacije pod austrijskom upravom«, *Mogućnosti* (1965.), br. 6, str. 640-661; Vilma Pezelj, »Žene u bratovštinama srednjovjekovnih dalmatinskih gradova«, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu,* god. 47 (2010), br. 1, str. 165.

74 Generalni providur za Dalmaciju Vincenzo Dandolo donio je 26. kolovoza 1807. *Odredbu o ustanovama javne dobrotvornosti* u Dalmaciji, kojom je uređeno poslovanje svih pripadajućih usta-

Druga austrijska vlast u Dalmaciji uspostavljena 1813. godine nastavila je s reformama. Godine 1819. došlo je do nove administrativne podjele na području karitativo-zdravstvene djelatnosti. Upravljanje bolnicama (*Ospizi*) stavljeno je pod administraciju nove institucije pod nazivom »Commissione degli Ospizi«, koja je vodila brigu o napuštenoj i bolesnoj djeci i bolesnicima u bolnici, a tom je prilikom formirana i posebna komisija pod nazivom »Commissione di Pubblica Beneficenza« (komisija Javne dobrotvornosti, što je bio slučaj i u drugim dalmatinskim gradovima), kojoj su predani prihodi i nekretnine koji su nekada pripadali bivšoj bratovštini Milosrđa (*Scuola della Carità*) kao i nekretnine u starigradskom polju koje je posjedovao viški hospital i one nekretnine u gradu Hvaru i distriktu koje su pripadale hvarskom hospitalu.[75]

Oporučni legati (legati *ad pias causas*) namijenjeni bratovštini Milosrđa

Bratovština Milosrđa (*Scuola della Carità*) od svoga je utemeljenja pa kroz čitavo razdoblje svoga djelovanja, putem oporučnih legata koje su joj ostavljali njezini članovi i pripadnici njihovih obitelji u pobožne svrhe i za spas svojih duša (*ad pias causas, pro anima sua),* ali i kroz različite druge donacije, stjecala brojne pokretnine i nekretnine. Tako je već u godini utemeljenja ove bratovštine (1579.) Uršula *Duirini*, nećakinja Zakarija *Duirini,* u ugovoru o mirazu odredila da ukoliko umre bez potomstva, sav njezin miraz treba pripasti prokuratorima karitativne bratovštine, a oni ga trebaju razdijeliti siromasima (»…in procuratores Charitatum huius civitatis et hoc distribuenda pauperibus«).[76] Oporukom od 9. srpnja 1584. godine patricijka Julija, udovica Antuna Lučića, ostavila je ovoj bratovštini (»alli poveri di Gesu Christo«) za Božju ljubav i svoju dušu (*per l'amor di Dio et l'anima sua*) svoju kuću zvanu »Torre«, koja se nalazi u Hvaru, kraj vrta *ser* Dominika *Vidali*, uz uvjet da nitko ne smije ući u nju bez znanja i privole njezina nasljednika i izvršitelja oporuke i to kako bi se ta kuća sačuvala. Nakon smrti nasljednika koji treba voditi brigu o kući, oporučiteljica je odlučila da hvarski biskup ili njegov generalni vikar trebaju

nova, tj. svih dalmatinskih bolnica i nahodišta kao i sirotišta i umobolnice u Zadru. Odredba je stupila na snagu 1. siječnja 1808. Nad svim ustanovama i fondovima javne dobrotvornosti u Dalmaciji nadzor je imala Središnja uprava sa sjedištem u Zadru, kojom je predsjedavao generalni providur, a članovi su joj bili zaslužni građani koji su radili dobrovoljno, bez naknade. Također, u svakoj komuni nalazila se jedna ili više ustanova javne dobrotvornosti, kojom su upravljali čestiti građani, radeći besplatno. Livia Brisky, »Zdravstvena problematika grada Splita na stranicama prvih novina pisanih hrvatskim jezikom 'Il Regio Dalmata – Kraglski Dalmatin' (1806.-1810.): u povodu 200. obljetnice prestanka njihova objavljivanja«, *Acta medico-historica Adriatica*, vol. 8 (2010.), br. 2, str. 280.

75 Remigio Bučić, n. dj., str. 28-29.

76 Isti, n. dj., str. 27.

biti čuvari ove kuće i brinuti o redu i moralu u njoj.[77] Hvarski patricij Nikola Jakšić u svojoj je oporuci od 20. srpnja 1594. godine odredio da, ukoliko bi se njegovi baštinici svađali oko zemlje Volnjak koja se nalazila u hvarskom distriktu, na otoku Visu, polovica te zemlje imala bi pripasti bratovštini Presvetog Sakramenta, a druga polovica bratovštini Milosrđa.[78] Kanonik Hvarskoga kaptola Andrija Bertučević (*Bertuzzi*) u svojoj je oporuci datiranoj 29. siječnja 1618. odredio da se od prihoda jednog vinograda u Milni na Visu svake godine treba kupiti 40 lakata raše za odijevanje siromaha u Hvaru ili Starom Gradu, a ukoliko bi baštinik to zaboravio, prokuratori (*della Charità di poveri di Christo in citta di Lesina*) imaju pravo od njega to zahtijevati.[79] U svezi oporučnih darivanja karitativnoj bratovštini Milosrđa i gradskim siromasima, vrlo je zanimljiva oporuka koju je 3. siječnja 1769. godine dao sastaviti kanonik *don Pietro Muratti*.[80] Prvo je naglasio želju da mu tijelo bude ukopano u katedrali, u posebnoj grobnici za kanonike (*nell'arce de Signori Canonici in questa Cattedrale*), a u sprovodnim obredima želio je da ga prate kanonici hvarskoga kaptola i sve hvarske bratovštine (*col solito accompagnamento del Venerabili Capitolo, Frataglie e Scolle*).[81] Na dan njegova ukopa odredio je da se ima slaviti što je više moguće misa za njegovu dušu, a siromašnima neka se udijeli određena svota novaca (*sia fatte cellebrare il numero possibile di Messe per l'anima sua, e distribuita à poueri la Summa di Reali dieci otto*).[82] U oporuci je naveo mnogobrojne legate koje ostavlja svojim prijateljima (uglavnom kanonicima) i rodbini (različite vrste knjiga, sat, jedno zemljište na Visu, zatim relikviju komadića križa, novac, bačve vina, čak i pušku i drugo),[83] a sva svoja ostala pokretna i nepokretna dobra ostavlja univerzalnim nasljednicima odnosno gradskim siromasima koje trebaju krasiti, kako kaže, dobri običaji i dobro vladanje.[84] Također, odlučio je za siromašne djevojke kojima je zbog nedostatka materijalnih dobara udaja bila gotovo nemoguća, ostaviti novac, i to 30 dukata za svaku od njih. Nadalje, napominje kako je najprije mislio ostaviti karitativnoj bratovštini svoju kuću, međutim, naposlijetku je odlučio (budući da bratovština već posjeduje dosta kuća u gradu) da će se nakon smrti njegove sestre Katarine i njegove sluškinje Magdalene Bošković ta kuća (s vrtom) prodati i novac dobiven prodajom podijeliti dotičnoj bratovštini, a ukoliko se ne proda, ima se dati u najam i od najamnine neka se prokuratori bratovštine pobrinu da se uzdržavaju siromasi.[85] Iz navedenih primjera, može se zaključiti da su se prihodi namijenjeni

77 Isto. Vidi i: BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Di documenti, testamenti, livelli et cessioni, fol. 9r.
78 Remigio Bučić, n. dj., str. 27.
79 Isto, str. 28.
80 BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Di documenti, testamenti, livelli et cessioni, oporuka don Petra *Muratti,* fol. 17r-20r.
81 Isto, fol. 17r.
82 Isto, fol. 17v.
83 Isto, fol. 17v-18r.
84 Isto, fol. 18r-19r.
85 Isto, fol. 19rv.

bratovštini, stjecani uglavnom oporučnim legatima i dobrovoljnim prilozima (milostinja), uglavnom trošili za uzdržavanje same bratovštine, ali još više je naglasak bio na tome da se trebaju razdijeliti siromašnim i najpotrebnijim članovima hvarske komune, odnosno kako ih se u izvorima naziva, Kristovim siromasima (*poveri di Christo*). Navest ćemo jedan primjer u kojem se očituje briga za ukop Kristovih siromaha. Radi se o kanoniku Andriji Bertučeviću (*canonico Andrea Bertuzzi*) koji je u svojoj oporuci od 20. rujna 1647. godine kao posljednju želju naveo da se za oltar Sv. Karla, koji se nalazi u kapeli koju su u dominikanskoj crkvi Sv. Marka podigli njegovi preci po njegovu pokojnom ocu Ivanu, treba dati izraditi jedna nova oltarna pala (slika), a unutar same kapele on daje o svom trošku postaviti četiri grobnice za Kristove siromahe (*et in detta Capella havendo fatto ponder a sue proprie spese quatro sepolture per li Poveri di Christo*) i petu u koju će se odložiti kosti njegova oca Ivana ili će pak one biti položene u grobnicu nasuprot te kapele, a ova peta grobnica bi trebala onda poslužiti za posmrtne ostatke siromašnih.[86] Dakle iz ovoga primjera može se uočiti da je kanonik Bertučević očito bio član bratovštine Milosrđa, i u svom je testamentu izrazio brigu i želju da se siromašni, koji nisu imali sredstava za dostojan ukop, ipak imaju prilike gdje ukopati, dapače, o svom trošku im je to omogućio u hvarskoj dominikanskoj crkvi Sv. Marka.

Upravna struktura bratovštine Milosrđa

Po uzoru na komunalnu organizaciju društva, srednjovjekovne i ranonovovjekovne bratovštine bile su strukturno vrlo dobro uređene zajednice (udruge), kojima su na čelu stajali upravitelji (gastaldi /*gastaldus, castaldus*/,[87] župani /*jupanus*/),[88] sudci /

86 Isto, fol. 10rv.

87 Lat. gastaldio, gastaldus, gastaldinus (con)fraternitatis, tal. castaldo – poglavar, upravitelj bratovštine. Vidi: *Lexicon latinitatis medii evi Iugoslaviae*, vol. 1, (ur. Marko Kostrenčić), Zagreb: Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1973., str. 502. / U statutu hvarske bratovštine Sv. Duha ističe se koja je bila konkretna uloga gastalda, naime, prema čl. 11, imali su obvezu ravnati javnim nastupima bratima, odnosno određivali su tko će i kako nositi križ i svijeće, tko će gdje stajati u procesiji i slično, ravnali su zajedničkim pjevanjem prilikom procesije, a čl. 12 ističe da im je dužnost bila prikupljati globe i držati bratovštinsku (računsku) knjigu te polagati račune jednom godišnje članovima bratovštine. Vidi: Joško Kovačić, »Tri pravilnika bratovština u Hvaru iz 15., 16., i 17. stoljeća«, str. 126.

88 Lat. jupan, juppanus, jupanus, iubanus, m. župan, službenik. Vidi: *Lexicon latinitatis medii evi Iugoslaviae*, vol. 1, str. 620. U bratovštinama su župani vršili vrlo zapaženu i uglednu funkciju. Ako je bratovština bila glavna ili jedina u mjestu, župan se smatrao prvim građaninom i bio je odgovoran za red. Dapače, bratimi se nisu smjeli potužiti sudu, ako se spor, zbog nekih manjih prekršaja, nije pokušao riješiti pred županom. Vidi: Irena Benyovsky, »Bratovštine u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima«, str. 152.

iudex/,[89] prokuratori /*procurator*/[90]).[91] Uobičajeno se u srednjovjekovnim bratovštinskim statutima s naše obale spominju po dvojica ili ponegdje trojica predsjedavajućih od kojih je, dakle, svaki imao svoju specifičnu ulogu u bratovštinskoj upravi. Tako je primjerice u pravilniku hvarske bratovštine Sv. Duha (iz 1468. g.) bilo propisano da se na blagdan Duhova bira uprava bratovštine i to tri gastalda, dva prokuratora i dva suca ili se potvrđuju stari.[92] Vrlo sličnu odredbu (čl. 5) ima i statut hvarske bratovštine Sv. Križa (iz 1538. g.) u kojoj se propisuje da se uprava bratovštine, koja se sastoji od dva suca, dva gastalda i dva prokuratora, bira (mijenja) svake godine, na dan 3. svibnja.[93]

Bratovština Milosrđa, za razliku od navedenih hvarskih bratovština, ima pomalo specifičnu upravnu strukturu. Tako se već u prvom članku pravilnika bratovštine određuje da će njome upravljati šestorica predsjedavajućih (*presidenti*), koje na samom početku (u doba utemeljenja) biraju biskup i knez, a kasnije se oni biraju međusobno iz svojih redova i mandat im traje dvije godine.[94] U jednom svesku administrativne knjige ove karitativne bratovštine (*Scola di Carità de' Prossimi*) nalaze se zapisana imena šestorice predsjedavajućih članova uprave koji se jednim imenom nazivaju predsjednici (*li presidentti che sono della scuola della Carità*), a treba istaknuti da su trojica bili iz redova patricijata (*di nobeli*), a trojica iz redova pučana (*del populo*). Za bratovštinsku blagajnu brinuo se blagajnički prior (*prior eraria*). Tako je, primjerice, dana 26. veljače 1607. zabilježeno da su predsjedavajući članovi ove bratovštine iz kruga hvarskoga patricijata bili Jakov Boncin (*signor Iacomo Boncin*), Jakov Berislavić (*signor Iacomo Berislauo)* i Kornelije Nikolini (*signor Cornelio Nicolini*), a od uglednijih pučana, među predsjednicima bili su Bartol Stefani (*signor*

89 Lat. iudex, m. – sudac. U dalmatinskim komunama postojala je i funkcija *iudex maris* – (magistratus cui res maritimae curae sunt – odnosno službenika u čiji djelokrug pripadaju pomorski poslovi). Vidi: *Lexicon latinitatis medii evi Iugoslaviae*, vol. 1, str. 617.

90 Lat. procurator, m. – upravitelj (bratovštinske) imovine. Vidi: *Lexicon latinitatis medii evi Iugoslaviae*, vol. 2, (ur. Marko Kostrenčić), Zagreb: Academiae scientiarum et artium Slavorum meridionalium, 1978., str. 919. / U članku 13. statuta hvarske bratovštine Sv. Duha istaknuta je uloga prokuratora za koje se kaže da moraju nadgledati rad gastalda, ali su se ujedno bili dužni brinuti za dobro (bratovštinske) crkve. O tome: Joško Kovačić, »Tri pravilnika bratovština u Hvaru iz 15., 16. i 17. stoljeća«, str. 126.

91 Irena Benyovsky, »Bratovštine u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima«, str. 151-152.

92 Joško Kovačić, »Tri pravilnika bratovština u Hvaru iz 15., 16. i 17. stoljeća«, str. 126.

93 Isto, str. 128.

94 BAH, Statut / 1579., čl. I., fol. 3v. / Uprava hvarske bratovštine Milosrđa razlikuje se od uprave hvarskih bratovština Sv. Duha i Sv. Križa budući da se u izvorima za predsjedavajuće službenike ne koriste termini prokuratori ili gastaldi već samo isključivo *presidenti*. Ipak, s obzirom da njihov broj iznosi šest, šestoricu oficijala nalazimo i u drugim bratovštinama u istočnojadranskim komunama, npr. Sv. Duha u Trogiru, a oni djeluju uz jednoga gastalda i jednog prokuratora. O tome vidi: Irena Benyovsky, »Uloga bratovštine Sv. Duha u Trogiru u srednjem i ranom novom vijeku«, str. 47-48. U splitskoj bratovštini Sv. Duha birana su dva župana, dva prokuratora i četiri gastalda. Irena Benyovsky – Tatjana Buklijaš, »Bratovština i hospital Sv. Duha u Splitu u srednjem i ranom novom vijeku«, str. 635.

Bartholo de Steffani), Jeronim Parunić (*signor Ieronimo Paruneo*) i Marko Antun Ivanić (*signor Marchanttonio Iuanich*), unuk pučkoga prvaka iz doba hvarskoga pučkog ustanka, Matija Ivanića. Tadašnji blagajnik bratovštine bio je *Rocho Chinetti*.[95] Dvadesetak godina kasnije došlo je do dvostrukoga uvećanja broja upravitelja bratovštine Sv. Milosrđa te je 6. veljače 1629. godine zabilježeno da bratovštinom predsjedaju šestorica predstavnika iz redova hvarskoga patricijata (*signor Giachomo Pireteo, signor Dundomal Etoreo, signor Giachomo Lucis, signor Zuane Balci Luceo, signor Andrea Bonizi*) i šestorica iz redova hvarskoga puka (*ser Zorzi di Piasezi, ser Antonio so fiol, ser Francescho Perccador, ser Zuane Drarchanin, ser Zuane Hansih, ser Antonio Stalgig*).[96] Prilikom obnove bratovštine u vrijeme biskupa Stratika očito je, prema statutu, vraćen broj predsjedavajućih na šest, po trojica iz plemićkoga i isto toliki broj iz pučkoga društvenog kruga. Kada je bratovština krajem XVIII. stoljeća obnovljena, u devetom članku proširenoga statuta propisuje se da su za brigu o materijalnim dobrima potrebna dvojica prokuratora: jedan je trebao biti crkvena osoba, a drugi laik. Oni su trebali braniti patrimonij siromašnih, zatim voditi brigu o povećanju nekretnina, otkupiti ono što je bilo otuđeno, voditi račune i dr.[97]

Socijalna i spolna struktura bratovštine Milosrđa u ranom novom vijeku

Ukoliko se želi izvršiti analiza socijalne (društvene) strukture članstvom najbrojnije hvarske bratovštine Milosrđa ili Dobrotvornosti u XVI. i XVII. stoljeću, već na prvi pogled može se nazrijeti njezina višeslojnost. Prema popisu članova iz razdoblja od 1579. do 1623. godine, koji se u prijepisu nalazi u računskoj knjizi bratovštine koja se čuva u Biskupskom arhivu u Hvaru, može se uočiti da su pripadnici ove vrlo popularne ranonovovjekovne bratovštine pripadali svim društvenim slojevima.[98] Na početku popisa članova bratovštine iz razmatranoga razdoblja, pod rednim brojem jedan nalazi se hvarski biskup Martin II. de Martinis (1574.-1581.), nakon kojega su upisana četvorica predstavnika lokalne civilne vlasti: knez i providur Marko Antun Venier (*il clarissimo signor Marcantonio Ueniero conte et prouidur*) i njegov brat Franjo (*il magnifico signor Francescho Ueniero, fratello del clarissimo conte*), zatim zapovjednik tvrđave (kaštelan) i blagajnik (kamerlengo) Ivan Koraro (*il magnifico signor Giouani Coraro, castelano et camerlengo)* te zapovjednik galije (*il magnifico signor Francescho Ueniero sopracomito*).[99] Slijede crkveni velikodostojnici od kojih su u

95 BAH, kut. 200, *Libro di amministrazione della Carità de Prossimi di Lesina*, fol. 97r.
96 Isto, fol. 158r.
97 Statut / 1799., čl. IX, fol. 38v.
98 BAH, kut. 200, *Libro di amministrazione della Carità de Prossimi di Lesina*, sv. III, fol. 288r-289r. (Dalje: Popis članova / 1579-1623.). Popis članova bratovštine u razdoblju od 1579. do 1623. i 1799. godine donosimo u prilogu.
99 Isto, fol. 288r.

navedenom razdoblju bratovštini pripadala desetorica kanonika hvarskoga kaptola, a od hijerarhijski nižega svećenstva članovima su bila šesnaestorica dijecezanskih svećenika i dva redovnika: jedan franjevac (*reuerendo padre fra Leonardo Fiorentino*) i jedan opat (*ilustrissimo signor abate Bonfino*).[100] Na popisu se nalaze brojni hvarski patriciji, koji su imali udjela u hvarskome vijeću (primjerice Leporini, Balči (*Balci*), Lučić (*Lucis*), Nikolić (*Nicolini*), Lupo, Barbis, Bertučević (*Bertuzi*), Gazarović (*Gazari*), Anđelić (Angelino), Fazanić (*Fasaneo*), Hektorović (*Hetoreo*) i drugi te brojni patriciji s područja hvarske komune i njezina distrikta.[101] U samom popisu članova bratovštine vrlo je teško razlikovati pripadnike patricijata i bogatih pučana iz razloga što jedni i drugi ispred imena imaju titulu *misser*,[102] ali je moguće utvrditi da su potonji bili znatno zastupljeni kao članovi. Ipak, izdvojila bih i članove bogate pučke obitelji Ivanić i to Marka Antuna i Petra Ivanića.[103]

Nadalje, popis sadrži imena osoba podrijetlom iz drugih komuna s istočne i zapadne jadranske obale. Navedene strance možemo podijeliti u dvije skupine. Prvu

100 Ovdje se vjerojatno radi o opatu augustinskoga reda, koji je u hvarskoj komuni, u četvrti Sv. Nikole iznad grada /današnje gradsko groblje/, prisutan od XIV. stoljeća, dok se ipak ne bi moglo govoriti o benediktinskom opatu jer i povjesničar I. Ostojić navodi da se benediktinci u gradu Hvaru (*monasterium sancte Mariae de Lesina)* u dokumentima spominju od 1218. do konca XIII. stoljeća. O benediktincima u Hvaru vidi: Ivan Ostojić, *Benediktinci u Hrvatskoj,* sv. II, Split 1964., str. 387-389. dok o augustincima, pustinjskim redovnicima, koji su otok Hvar naselili u XIV. stoljeću i djelovali sve do 1787. godine, vidi više u: Lelja Dobronić, »Augustinci na otoku Hvaru«, *Božić-Bužančić zbornik, Građa i prilozi za povijest Dalmacije,* Split (1996), sv. 12, str. 57-64.

101 Od XVI. stoljeća dolazi do znatnijeg jačanja imućnijega građanskog sloja unutar bratovština, što potvrđuje i popis članova ove bratovštine iz kojega je vidljivo da bogatiji pučani prevladavaju u članstvu. No, ujedno dolazi i do tzv. nobilitacije članstva (»nobilitazione« of confraternal membership), a ovaj je termin za bolonjske bratovštine upotrijebio povjesničar Nicholas Terpstra koji ističe da se od sredine XVI. stoljeća u tamošnjim bratovštinskim popisima sve više pojavljuju vlasteoska imena. Ista pojava 'elitizacije' vidljiva je i kod određenih firentinskih bratovština. Vrlo sličnu situaciju u dubrovačkim bratovštinskim izvorima nalazi Zrinka Pešorda Vardić koja proučavajući tamošnju bratovštinu antunina uočava da osim što u njoj prevladavaju pučani, s napomenom da se bratovština od kraja XV. stoljeća počinje i socijalno zatvarati, od XVI. st. u nju sve više ulazi i dubrovački patricijat. To objašnjava time što je članstvo u bratovštini Sv. Antuna dubrovačkoj vlasteli osiguravalo i svojevrsnu političku i društvenu kontrolu nad ojačalim građanstvom što se uklapalo u opći sustav vlasteoskog nadzora nad svekolikim životom grada. Opširnije o tome: Zrinka Pešorda Vardić, »'Pučka vlastela': Društvena struktura bratovštine Sv. Antuna«, *Povijesni prilozi,* sv. 33 (2007.), str. 217-220; Nicholas Terpstra, *Lay confraternities and civic religion in Renaissance Bologna,* Cambridge: Cambridge University Press, 2002., str. 172; Ronald F. E. Weissman, *Ritual Brotherhood in Renaissance Florence,* London: Academic Press, 1982., str. 200-201.

102 Primjerice, u popisu iz matrikule trogirske bratovštine Sv. Duha bogatiji i utjecajniji građani (pučani) kao i građanski pripadnici plemićkih obitelji (nezakoniti plemići) označeni su titulom *ser.* Irena Benyovsky Latin, »Uloga bratovštine Sv. Duha u Trogiru u srednjem i ranom novom vijeku«, str. 33.

103 *Misser Marcantonio Iuaneo* nalazi se zapisan pod rednim brojem 165. godine 1579., a *misser Piero Iuaneo* pod rednim brojem 210. godine 1608. Isto, fol. 288v-289r.

bi činili oni podrijetlom s talijanskoga poluotoka (Padova,[104] Mosto,[105] Trevizo,[106] Manfredonia[107]), a drugu bi sačinjavali oni stranci podrijetlom s istočne jadranske obale (Budva,[108] Kotor,[109] Dubrovnik,[110] Korčula,[111] Klis,[112] Zadar[113]) s iznimkom jednog Cipranina (*misser Zanetto Grego di Cipro*).[114] Vrlo je zanimljiv podatak što su se među članovima ove kršćanske udruge našla i dvojica, čini se pokrštenih Židova, Josip Silvestrin (*Isepo Siluestrin*) i Abram Hansig (*Abram Hansig*).[115] Oni su u hvarsku komunu očito došli iz neke druge veće komune (možda iz Dubrovnika ili Splita), a da bi mogli ostati i biti prihvaćeni u maloj katoličkoj sredini, zasigurno su morali prijeći na kršćanstvo.[116] Članstvom u bratovštini Milosrđa vjerojatno su željeli potvrditi lojalnost novoj vjerskoj zajednici, ali su na taj način nastojali doživjeti i afirmaciju u hvarskome društvu.

104 Primjerice, spominju se četvorica članova padovanske patricijske obitelji Cararo: (*misser Antonio, Ubertino, Anebale i Giulio Cararo*). Popis članova / 1579.-1623., fol. 288v. (red. broj 74, 81, 82, 83.)

105 Pod rednim brojem 122. upisan je *il clarissimo signor Francischo da Mosto conte re prouiditor.* Popis članova, Isto, fol. 289r.

106 *Misser Francescho da Treuiso* nalazi se upisan pod rednim brojem 182. Popis članova / 1579.-1623., fol. 289r.

107 *Misser Gazare di Manpradonia* zapisan je pod rednim brojem 80. Popis članova, fol. 288v.

108 *Misser Marcho Utchouich da Budua*, postao je članom 1593., upisan pod red. br. 190. Popis članova, fol. 289r.

109 Pod rednim brojem 80. upisan je *misser Domenego da Cataro,*a pod rednim brojem 93. nalazi se *misser Aranio da Cataro,* Popis članova, fol. 288v.

110 Dubrovčanin Lovro (*Misser Lorenzo da Ragusi*) upisan je pod brojem 100. Popis članova, fol. 288v.

111 Korčulanin *misser Francescho Zuihi da Corzola* nalazi se pod rednim brojem 160. Popis članova, fol. 289r.

112 Kapetan obrambenih protuturskih snaga na Klisu (*il capitano Pietro da Clisa*) nalazi se zapisan kao član ove bratovštine pod rednim brojem 63. Popis članova, fol. 288v.

113 Pod rednim brojem 153. nalazi se *misser Zorzi de Piasari da Zara,* dok je pod rednim brojem 171. upisan *Francescho de Urfino Udarouihi da Zara quondam Zorzi.* Popis članova, fol. 289r.

114 Popis članova / 1579.-1623., fol. 289r. / Nije bilo neuobičajeno da se u bratovštinama nalaze i stranci, kako je to slučaj u trogirskoj bratovštini Sv. Duha, a na tamošnjem popisu članova iz druge polovice XV. stoljeća navode se također stranci podrijetlom iz Venecije, Firence, Korčule, Skadra i s Brača. Irena Benyovsky, »Uloga bratovštine Sv. Duha u Trogiru u srednjem i ranom novom vijeku«, str. 51.

115 Isto, red. br. 157. i 158, fol. 289r.

116 Većina bratovština i hospitala na Istočnom Jadranu prije ulaska od budućih korisnika zahtijeva sakrament ispovijedi (za slučaj smrti). Tako je bilo i u dubrovačkom hospitalu (*Domus Christi*), gdje se od korisnika obvezno zahtijevalo da izvrše pred svećenikom ispovijed. Ipak, što se tiče pokrštavanja Židova, to u dubrovačkom hospitalu nije bio slučaj, odnosno od njih se prelazak na kršćanstvo nije zahtijevao, već se bolesniku druge vjeroispovijesti dozvoljavalo da živi prema svojim zakonima. »Item che qualumque infermo intrara in ditto hospitale, sendo christiano sia tenuto immediate di confessarse, e se alcuno non volesse fare confessione, tale persona non si debbia ricevere, ma sendo l'infermo di altra fede lassarasse che viva secondo la sua lege. (Liber Croecus, p. 290.)« Tatjana Buklijaš – Irena Benyovsky, »Domus Christi in Late Medieval Dubrovnik: A Therapy for the Body and Soul«, str. 100.

Osim pripadnika Crkve i patricijata, članovima bratovštine bili su i brojni hvarski pučani[117] (bogati pučani, stanovnici grada i distrikta, obrtnici i dr.). Među njima nalazimo ljude različitih zanimanja, koja možemo podjeliti na obrtna i intelektualna. Tako se na popisu nalaze šestorica obrtnika, a za dvojicu možemo izričito ustvrditi kojim su se obrtnim djelatnostima bavili. Riječ je o majstoru Mirku, nekadašnjem zidaru (*maistro Mircho fo murer)*[118] i o majstoru Marinu, stolaru (*maistro Marin marangon*).[119] Od onih članova koji su se bavili umjetničkim zanimanjima mogu se izdvojiti orguljaš (*Gianbatista organista*)[120] i slikar majstor Gašpar (*maistro Gasparo pentor*).[121] Od ostalih zanimanja svakako treba istaknuti ljekarničko (medicinsko), koje je bilo povezano i s uskom djelatnošću bratovštine (liječiti siromašne članove društva), a obavljao ga je liječnik Franjo Busta (*l'eccelentissimo signor Francescho Busta medico*).[122]

U razdoblju 1599. do 1618. na popisu se nalaze i imena žena te se iz njihovih prezimena može vidjeti jesu li pripadale patricijskom ili pučkom društvenom sloju. Tako se, primjerice, 1617. godine pod rednim brojem 215. navodi ime Jakobine, supruge *ser* Kornelija *de Barbis* pokojnoga Frane (*la signora Jachobina molie del ser Cornelio de Barbis quondam Francescho*),[123] dakle, radi se o patricijki, dok je primjerice pod rednim brojem 223. iste godine upisana pučanka Klara, žena pokojnog Ivana Dobranića (*Clara moglie del quondam Zuane Dobranich*).[124] Također, među članicama bratovštine nalazi se i Katarina koja je bila udata za bogatoga pučanina Ludovika podrijetlom iz Bolonje (*Catarina moglie di ser Lodouico di Bolognese*).[125] Treba istaknuti da su u razdoblju do 1599. godine zabilježene samo dvije žene, članice, dok je u periodu od 1600. do 1623. godine članicama bratovštine bilo njih devet,

117 U XVI. stoljeću u Hvaru se osjeća sve jače raslojavanje unutar pučkog staleža. Naime, intelektualci i bogatiji Hvarani nastojali su unutar »puka« steći posebne privilegije. To se događalo u svim autonomnim komunama Italije, ali i istočne jadranske obale. U Hvaru je taj proces dovršen 1611. godine kada je generalni providur za Dalmaciju i Albaniju Marko Antun Vernier, koji je ujedno bio i član bratovštine Milosrđa, izdao naređenje koje je 7. prosinca potvrdila i mletačka vlada: »Svi oni, koji će imati kuću u ovom gradu (Hvaru) i u njemu stanovati 6 mjeseci u godini, neka imaju titulu i ime 'građanin' i neka uživaju privilegije svih službi, beneficija i prava, koja uživaju ostali građani, koji u tom gradu stanuju, snašajući obične terete; oni koji prime građanstvo, a ne će stanovati u svom gradu, neka budu bez daljnjega podvrgnuti i prisiljeni na sve one terete svih vrsta, na koje su obavezani oni, koji stanuju u selima i drugim mjestima ove jurisdikcije.« Do 1685. godine ustalile su se građanske obitelji u Hvaru koje su se odvajale imenom i privilegijama od ostalih neplemića, pučana. Grga Novak, *Hvar kroz stoljeća,* Zagreb: Izdavački zavod Jugoslavenske akademije, 1960., str. 122-123.

118 Popis članova, red. br. 162, fol. 289r.

119 Popis članova, red. br. 173, fol. 289v.

120 Popis članova, red. br. 181, fol. 289v.

121 Popis članova, red. br. 193, fol. 289v.

122 Popis članova, red. br. 260, fol. 290r.

123 Popis članova, red. br. 215, fol. 290r.

124 Popis članova, red. br. 223, fol. 290r.

125 Popis članova, red. br. 222, fol. 290r.

što očito govori o tome da se u ovom drugom razdoblju djelovanja, bratovština više otvorila ženama.[126] Razlog tomu možemo samo pretpostavljati, a možda ga tražiti u demografskim okolnostima, odnosno smanjenju broja stanovnika uslijed turskog razaranja grada (u kolovozu 1571.) i epidemije kuge (1576.), koja je prema riječima apostolskoga vizitatora Valiera pokosila veći dio stanovnika, tako da je Hvar u doba njegova vizitiranja biskupije imao 1000 odraslih stanovnika.[127]

Žene su, kako je to izraženo u statutu iz 1799. (čl. 20), imale naglašenu pobožnu ulogu, a bile su dužne pružiti pomoć u onim karitativnim djelima, koja su bila prikladna za njihov spol: trebale su voditi aktivnu brigu o siromašnim i bolesnima ženama, napose onima koje su bile same, a također i opominjati predsjednika na njihove karitativne potrebe.[128]

Dakle, može se uočiti širokospektna socijalna raznolikost članova ove bratovštine u razdoblju od 1579. do 1623. gdje se, usprkos socijalnim pa i političkim razlikama među njezinim članovima, može ustvrditi da je bratovština bila vrstan primjer zajedničke društvene aktivnosti, odnosno u njoj je dominanto uočljiv integrativni i kohezivni čimbenik hvarskoga društva, budući da je ona u svojim redovima okupila pripadnike svih društvenih slojeva (*nobiles, cives, habitatores, districtuales, forenses*), kao i pripadnike obaju spolova, muškarce i žene. Nadalje, za XVI. stoljeće karakteristično je da dolazi do jačanja i bogaćenja građanskoga društvenog sloja u komuni, što uzrokuje i svojevrsne političke trzavice između plemića, koji su participirali u komunalnoj vlasti, i bogatih pučana kojima to nije bilo dopušteno, a koje vrlo često eskaliraju čak i otvorenim sukobima i bunama pučana protiv plemića što se u prvoj polovici toga stoljeća dogodilo u hvarskoj komuni, ali i u drugim istočnojadranskim komunama (Rab, Trogir, Split, Korčula, Kotor itd.).[129] Slično kao i kod talijanskih bratovština te pojedinih društveno mješovitih bratovština na istočnoj jadranskoj obali, primjerice dubrovačke bratovštine Sv. Antuna, i kod hvarske bratovštine Milosrđa može se uočiti, s obzirom na znatnu zastupljenost imućnih pučana u njezinu članstvu, da je u navedenom razdoblju došlo do jačanja bogatoga građanskoga sloja u hvarskoj komuni, ali i tzv. elitizacije bratovštine s obzirom na to da su joj pripadali pojedini plemićki uglednici odnosno predstavnici hvarskoga patricijata, što se može

126 O ženama u istočnojadranskim bratovštinama opširnije u: Vilma Pezelj, »Žene u bratovštinama srednjovjekovnih dalmatinskih gradova«, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu,* god. 47 (2010), br. 1, str. 155-173.

127 Grga Novak, *Hvar kroz stoljeća,* str. 106-107.

128 Statut / 1799., čl. 20, fol. 39v

129 O hvarskome pučkom ustanku (1510.-1514.) postoji brojna literatura, primjerice vidi: Ivo Kasandrić, *Hvarski pučki ustanak,* Split: Mogućnosti, 1978.; Jakov Stipišić, »Glavni izvori za poznavanje pučkog ustanka na Hvaru«, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, sv. 10 (1977.), str. 551-592; Nikša Petrić »Radovi o pučkom ustanku Matija Ivanića«, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, sv. 10 (1977.), str. 541-550; Nada Klaić, »Novi pogledi na uzroke bune Matija Ivanića u svjetlu društvenih pokreta u srednjovjekovnoj Dalmaciji«, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, sv. 10 (1977.), str. 51-64.

protumačiti kao želja plemića da, osim duhovne koristi koju im donosi participiranje u članstvu, također jače vrše političku i društvenu kontrolu nad ojačalim građanstvom.[130] Ipak, da bi se uspostavila određena ravnoteža između hvarskih patricija i bogatih građana unutar bratovštine, u njezinu se upravu kao predsjednici biraju po trojica patricija i trojica uglednijih pučana. Također valja naglasiti da u popisu članova iz razdoblja druge polovice XVI. i prve polovice XVII. stoljeća, titulu *misser* ispred svoga imena imaju i patriciji i ugledni građani, ali i stranci, a od bogatoga građanstva odudara niži pučki sloj ispred čijih imena stoji ili titula *maistro* koja ih kvalificira kao nositelje određenih zanimanja ili nemaju nikakvu titulu odnosno navodi ih se samo imenom i prezimenom.

Na temelju popisa članova iz godine ponovne obnove bratovštine pod paskom biskupa Stratika (1799.), također se može učiniti svojevrsna analiza njezine društvenospolne strukture. Odmah se uočava da su krajem XVIII. stoljeća članovi bratovštine također pripadali svim slojevima hvarskoga društva.[131] Članovi bratovštine milosrđa bili su podijeljeni u dvije osnovne skupine od kojih prvu čine crkvene osobe (*Ecclesiastici*), a drugu vjernici laici (*Laici*). Prvoj skupini pripadaju dvadesetdevetorica svećenika,[132] od toga 12 kanonika i 17 dijecezanskih svećenika sa područja čitave komune i distrikta, dok broj laika iznosi 109. U ukupnome broju (109) vjernika laika u članstvu bratovštine, bilo je zastupljeno 58 muškaraca (odnosno 53 %) i 51 žena (odnosno 47 %). Dakle, ovdje je već uočljiv podjednak omjer muškaraca i žena u bratovštini, što govori u prilog tome da se bratovština u potpunosti otvorila ženama i prihvatila ih svojim punopravnim članicama.

Ako se analizira društvena struktura bratovštine na samom kraju XVIII. stoljeća, može se uočiti da od ukupno 58 muških članova (laika), njih sedamnaest ispred imena ima titulu »signor« što znači da pripadaju elitnome dijelu hvarskoga društva (radi se o pripadnicima hvarskoga patricijata i patricijima stranoga podrijetla kao i predstavnicima lokalne vlasti, te naposljetku intelektualcima), a preostali 41 član bratovštine, koji ispred imena nemaju nikakve titule, očito pripadaju pučkome sloju hvarskoga društva. Valja napomenuti da od sedamnaestorice uglednih članova društva, njih sedmoro ima ispred imena titulu »dottor«. Očito je da se radi o intelektualcima koji su završili najviše stupnjeve obrazovanja (*Signor Dottor Francesco Rinaldi, Signor Dottor Giovanni Battista Macchiedo, Signor Dottor Antonio Calefati, Signor Dottor Antonio Miutini*),[133] a za trojicu se pouzdano može reći da su bili ko-

130 O tome: Zrinka Pešorda Vardić, »'Pučka vlastela': Društvena struktura bratovštine Sv. Antuna«, str. 219-220.

131 U obnovljenom i proširenom statutu, kojega je potvrdio biskup Stratiko 1799. godine, u drugome članku ističe se da se u bratovštinu mogu upisati svi pripadnici hvarskoga društva: crkvene osobe i laici iz svih društvenih slojeva u gradu i distriktu, koji su dobri kršćani, bez prvenstva i da su u ljubavi (milosrđu) svi isti pred Bogom, kao njegova posvojena djeca i braća Isusa Krista. Costituzioni della Scuola della Carità de' prossimi, 1799., fol. 37v.

132 Svećenici su vjerojatno opsluživali bratovštinsku crkvu odnosno hvarsku katedralu i hospital.

133 Popis članova 1799., fol. 24r.

munalni liječnici u Hvarsko-bračkoj biskupiji. Tako se na popisu nalazi gospodin doktor Jakov Mirković (*Signor Dottor Giacomo Mircovich Medico Fisico*), komunalni liječnik Hvara,[134] zatim još jedan hvarski liječnik *Signor Dottor Miuttini Medico Fisico*[135] te komunalni liječnik u Bolu na Braču, doktor Petar *Lode* (*Signor Dottor Pietro Lode Medico Fisico di Bol*).[136] Podatci o navedenoj trojici liječnika jasno govore o tome da su oni bili itekako potrebni bratovštini, koja je njegovala različite aspekte karitativnoga djelovanja u smislu pomoći siromašnima, a naročito je vodila brigu o medicinskoj i liječničkoj skrbi za bolesne i siromašne članove hvarskoga društva. Gore navedeni liječnici očito su preuzeli liječničku skrb za korisnike bratovštinskoga hospitala, koji je uz bratovštinu podignut 1801. godine.

Žene članice bratovštine čine veliki postotni udio u ukupnome članstvu (47 %), a od ukupnoga broja zastupljenih žena, njih dvadeset i jedna ispred imena ima titulu »signora« iz čega proizlazi da se očito radi o pripadnicama patricijskoga društvenoga sloja ili ženama uglednih stranaca ili suprugama predstavnika civilne vlasti. Pučanke (njih 30) su činile znatni postotni udio (59 %) u ukupnome ženskome dijelu članova bratovštine. Navedeni podatci govore u prilog činjenici da je bratovština, u vrijeme svoje obnove, bila otvorena ženama iz svih društvenih slojeva, ali da su ipak u bratovštini kao sestrime u nešto većem omjeru bile zastupljene žene iz puka.

Zaključak

Bratovštine kao vjerske laičke udruge koje su, kako u europskim (napose talijanskim) tako i u istočnojadranskim komunama, bile aktivne tijekom srednjega i ranoga novog vijeka, u svojoj su srži bile protkane kršćanskom i humanom osjetljivošću za članove društva u potrebi, i svaka je od njih, osim njegovanja određene pobožnosti, imala i određeni zadatak, u karitativnome smislu, pomoći bližnjemu. Unutar komune bratovštine su djelovale kao institucije dobrotvorne djelatnosti (*opus pietatis et charitatis*) odnosno može ih se smatrati središtima socijalne skrbi. Često su osnivale bolnice, skloništa i ubožnice (*hospital*) za nemoćne i stare te su i materijalno pomagale siromahe (prikupljale su miraze za siromašne djevojke, vodile brigu o ukopu siromašnih članova društva i slično). Primjer takvoga karitativnoga laičkoga djelovanja u hvarskome ranonovovjekovnom društvu bila je i bratovština Milosrđa u Hvaru, koja je bila aktivna od druge polovice XVI. do sredine XVIII. stoljeća da bi 1798./99. godine bila obnovljena zaslugom hvarskoga biskupa Ivana Dominika Stratika. Uz nju je na samom početku XIX. stoljeća (1801. g.) ustanovljen i hospital za siromašne i bolesne članove hvarskoga društva. Bratovština i hospital Karitasa bili su aktivni do 1812. godine, kada je osnovana »Comissione Amministrativa degli

134 Popis članova 1799., fol. 25r.
135 Popis članova 1799., fol. 25v.
136 Isto.

Ospitali, Ospizi et altri stabilimenti di Publica Beneficenza«, kojoj su predani prihodi i nekretnine koji su pripadali bivšoj bratovštini (*Scuola della Carità*) i hospitalu.

Tijekom svoga apostolskog pohoda Hvarskoj biskupiji 1579. godine, ovu je bratovštinu utemeljio apostolski vizitator za Dalmaciju, veronski biskup Augustin Valier, koji je na terenu nastojao provoditi smjernice zadane na Tridentskome koncilu (1545.-1563.) te je u posttridentskome duhu katoličke obnove uvidio potrebu za postojanjem jedne takve bratovštine koja bi se temeljila na konkretnoj, djelotvornoj ljubavi prema bližnjima i najpotrebnijima u društvu. Članovi ove bratovštine dobili su od vizitatora u zadatak također njegovati pobožnost prema presvetom križiću, u spomen na čudesni događaj krvarenja raspela koji se dogodio 1510. godine uoči hvarskoga pučkog ustanka, te sudjelovati u već tradicijski održavanoj svečanoj procesiji gradskim trgom i ulicama na blagdan sv. Doroteje (6. veljače). Bratovština je odmah po svom utemeljenju doživjela veliku popularnost među hvarskim stanovništvom te je već u godini svoga utemeljenja stekla brojne članove (193) i pritom je postala članstvom najbrojnija hvarska bratovština. Prema popisu članova u razdoblju od 1599. do 1623. godine bratovština je uvećana za još 64 člana. Ako se promotri njezina društvena (socijalna) struktura, može se zaključiti da je bila otvorena svim društvenim slojevima, patricijima, pučanima, strancima, crkvenim osobama (*nobiles, cives, forenses, sacerdotes*), a u svojim je redovima okupljala i muškarce i žene, iako su u početku muškarci bili u većini, a žene su činile samo vrlo mali postotak (4,3 %) u ukupnome broja članova. Kasnije, prilikom obnove bratovštine 1798. godine, bratovština se u mnogo većoj mjeri otvorila ženama. U tom završnom razdoblju djelovanja bratovštine, žene su imale 47 % udjela u laičkome ukupnom broju članova (dakle, ne računajući svećenike). Također, u svojim je redovima bratovština okupila i pripadnike različitih zanimanja (obrtnih i intelektualnih), a napose je zanimljivo da su njezini članovi bili komunalni liječnici, koji su vodili liječničku brigu i skrb o bolesnim siromašnim članovima društva. Stoga se može zaključiti da je usprkos socijalnim pa i političkim razlikama među članovima bratovštine, ova bratovština bila vrstan primjer zajedničke društvene aktivnosti, odnosno u njoj je dominanto uočljiv integrativni i kohezivni čimbenik hvarskoga društva, budući da je ona u svojim redovima okupila pripadnike svih društvenih slojeva kao i pripadnike obaju spolova, muškarce i žene.

U ovome radu donosi se prijepis pravilnika bratovštine Milosrđa iz 1579. godine i 1799. godine, te prijepis pravilnika hospitala koji je djelovao uz bratovštinu iz 1801. godine, kao i popis članova u razdoblju od 1579. do 1623. godine i naposljetku iz 1799. godine u vrijeme ponovne obnove rada bratovštine od strane biskupa Ivana Dominika Stratika. Ovi su dokumenti pohranjeni u Biskupskom arhivu u Hvaru.

PRILOG

Instituzione dell' Opera della Carità proposta dal Reuerendissimo Monsignor Agostino Valerio Vescovo di Verona, et Visitator Apostolico nella provincia di Dalmazia, nella Magnifica Città di Liesina[137]

Fol. 3r

Sappi ogn' uno, che siccome la Carità è Madre, et regina di tutte le virtù, essendo Iddio Carità, cosi l'opera della Carità in Liesina, che vi si propone, è Madre, et Regina di tutte l' altre opere pie, et si potrà stimar come fortezza di questa Magnifica, et Cattolica Città di Liesina, con la quale restarà diffesa da Turchi, e da tutte le Calamità, alle quali siamo sottoposti tutti. Onde sia esortato ciascuno ad entrare in questa Compagnia, perchè chi si adopera in questo santo esercizio, servirà a Dio, ministrerà ai membri di Gesù Cristo, farà usara col Celeste Padre, dovendo egli ricever cento per uno, lascierà grande Credità a suoi figliuoli, lasciandogli la prottezione di Dio, che vuole rimunerare le Opere di Carità delli Padri nelli figli. Et perchè poco, o niente vagliono le opere esteriori della Carità, se non habbiano l'interiore, et vera Carità nel cuore: ciascuno della Compagnia sia pregato a pregar Nostro Signor Dio dattore d'ogni bene, che a quellè, che sono freddi con il raggio della Sua grazia infiammi gl' animi, et a quelli, che gl' hanno per virtù di quella infiammati accrescà insieme con la grazia il divino ardore, e che con viva fede, et speranza ci conceda, che questa Santa Compagnia vada di bene in meglio, il reggimento della quale si propone negl' infrascritti Capitoli.

I. Che si nominino sei per questa prima volta dal Reverendissimo Vescovo et Illustrissmo Conte, li quali in capo di due anni s' elleggano li successori (fol. 3v), e cosi di doi anni, in doi anni. Questi visitino tutti gl' Infermi, et altre miserabili persone, e gl' esortino prima alla Santa Confessione, et Communione, poi li diano quel soccorso che ricercherà il bisogno loro, secondo le forze della Compagnia.

II. Si faccia ogni anno il giorno di Santa Dorotea una processione generale la quale si addimandi la processione della Carità, nella quale tutti li fratelli offeriscano in un bacile quello, che loro inspirerà il Signore Dio.

III. Si metti una Capella nelle Chiese con un breve, che dica per l'opera della Carità, acciochè il possi far elemosina secreta a tutti i tempi, et habbiano

137 BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Volume I, Atti, parti, e altri documenti appartenenti alla Scuola della Carità de' prossimi ristabilita da monsignor Giovanni Domenico Stratiko vescovo di Lesina l'anno 1798. Instituzione dell' Opera della Carità proposta dal Reuerendissimo Monsignor Agostino Valerio Vescove di Verona, et Visitator Apostolico nella provincia di Dalmazia, nella Magnifica Città di Liesina /1579./, fol. 3r-4v.

cura i Confessori di ricordar a quelli, che saranno infermi medesimamente di questa Santa Opera et li Predicatori nelle sue Prediche raccomandino al Popolo, et quanto sia utile, et necessaria.

IV. Facciano li sei nella solennità di Natale, et alla Ressurezione del Signore una cerca per la terra per questa benedetta Opera, et tutti li fratelli, che si entraranno, paghino marchetti due, et poi diano per tavoletta un bezzo al mese, et tutti siano partecipi del indulgenza di 40 giorni, che il soprascritto Reverendissimo Monsignor concede a tutti, che vi entraranno.

V. Abbiano cura le sei soprascritti persidenti della Santa Carità, di esortar quelli, che fossero in discordia alla pace, et di levar li scandoli pubblici dalli suoi sestieri, avisando il Reuerendissimo Vescovo di quelli, che fossero incorisibili, come publici biastematori, Vsurari, concubinari, adulteri, maledici, et simili peccati publici, et scandalosi.

VI. Sia eletto di questi sei, o d' altri un Priore, et un Cassiero, li quali durino per due anni, et possano esser confermati per due altri, et non più. Il Prior riferisca l'entrata, et la spesa, et riferisca nella Congregazione, la quale si faccia ogni mese in Chiesa a porte aperte, la seconda Domenica del Mese dopo il Vespero, presente il Reverendissimo (fol. 4r) Vescovo, o suo Vicario, il quale doverà dire, o far dire alcuna cosa sempre per eccitar a quest' opera.

VII. Debbiano li sei far delle congregazioni private, et discorer sopra li particolari del trovar denari, et delle persone scandalose, avisandosi l' uno l'altro, et admettendo sempre il Reverendissimo Vescovo, o suo Vicario, il quale scossi intervenire ad ogni congregazione, quando vorrà.

VIII. Abbia la Santa Compagnia un speciale, che si addimandi della Carità, et che dia li Siroppi, et medicine a poveri con un bollettino del Presidente di quel sestiero, ove sarà il povero infermo, del numero di quali facci menzione il Priore in publica Congregazione, perché eccittarà quelli, che hanno riceuuto da Nostro Signore Dio delle faccoltà ad agiutar quest' opera, et li poveri ad amar quelli, che sono più comodi, vedendo, che hanno cura di loro, come per carità sono obligati.

IX. Il nono Capitulo di questa Santa Compagnia sia Gesu Cristo Signor Nostro, il quale ha lasciato al Mondo esempio di eccessiva Carità.

Dati in Lesina a di VIII. di Febrario MDLXXIX

L. S.

Capitoli aggiunti –

Che li denari, che di tempo in tempo si riscuoteranno di questa Santa Compagnia, siano conservati in una Cassa a ciò destinata, con due diverse chiavi da esser tenute una per il Priore, l' altra per il Cassiere.

Che il Reverendissimo Vescovo, o suo Vicario con li sei eletti possino di tempo in tempo aggiungere altri Capitoli per accressimento, e conservatione di questa Santa Compagnia.

Tommaso Foresto Veronese
Canceliere di Mandato.

Fol. 4v

Ita est.
Concordat cum originali existente in Curia Episcopali Pharensi.
Ego presbiter Niccolaus Bonicelli secretarius et
Pro Cancellarius Episcopalis

Fol. 36r

Costitvzioni della Scuola della Carità de' Prossimi, fondata nella Magnifica Città di Lesina l'anno del Signore 1579 da Monsignor Agostino Valier Visitatore Apostolico nel Regno della Dalmazia, e rinnovate coll' autorità dell' Eccelso Cesareo Regio Governo di Zara l'anno del Signore 1799, della Dedizione di questo Regno All' augustissimo Imperatore

FRANCESCO SECONDO
RE' DI DALMAZIA etc. etc. etc.
ANNO: II

Pubblicate, ed accettate nella Congregazione de' Confratelli il di' 10 Febbraio dell' Anno medesimo, reggendo la Cattedra Vescovile monsignor Giovanni Domenico Stratico e
Governando la Città li Nobili Siggnori Gioachino Maria Giaxa Diriggente, Giovanni Veniero, e Francesco Rinaldi Giudici Assessori, componenti l' Inclita Superiorità di detta Città, e Sua Giurisdizione[138]

Fol. 37r

Proemio
Sa' ogni Cristiano, come la Carità è Madre, e Regina di tutte le Virtù, essedno Iddio la Carità stessa, e come questa dallo stesso Iddio diffusa nei prossimi per di lui Amore, forma il compendio della soavissima Cristiana legge, perchè è scritto, qui diligit legem implevit. Laonde il nostro Redentore ne ammaestrò, che in his duobus

138 BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Volume primo di atti, parti e altri documenti alla Scuola della Carita de' Prossimi in Lesina ristabilita da monsig. Gio. Domenico Stratiko vescovo di Lesina l'ann. 1798., Costituzioni della Scuolla della Carità de' Prossimi, fol. 36r-41v.

mandatis universa lex pendet, et Prophete. Per questo i nostri Maggiori pieni di fervore, e zelo non ignorando quel consciuto principio, che probatio dilectionis exhibitio est operis, stabilirono nella nostra Città la Scuola, ed opera di Carità, sperando cristianamente di aversi coll' esercizio di questa assicurata la Protezzione Divina, e procurato a se, ed a suoi discendenti uno sicuro pressidio, non solo per l'anima, m' eziamdio contro le calamità temporali, non potendo mancare la divina promessa, della rimunerazione di quest' opera anche nei figli.

Ma siccome le vintende de' tempi ne avevano in parte intiepidito lo zelo, ed il fervore, si è pensato di rinnovarla, e ricchiamando le vecchie costituzioni, ed in quella parte che conviene addattandole ai tempi, ed altre opportunemente aggiungendovene, imploriamo l'aiuto dello Spirito Santo, perchè da lui in noi discenda fervore di spirito, e vero zelo del Divino Amore, onde possiamo vedere il retto, ed adempirlo fedelmente. Intanto siccome è noto ad ogni Cristiano, che non può veramente amare il prossimo chi non ama Iddio, chiediamo, che in virtù della sua grazia, gl' animi dei Confratelli siano tutti infiammati del Divino Ardore, e da questo immancabilmente deriverà una viva fede, e speranza, che questa Sancta Compagnia così ristabilita, vada di bene in meglio per aiuto, e conforto dè nostri prossimi nell'esercizio dell'opere di Misericordia Spirituali, e Corporali, onde per il buon reggimento della medesima si propongono gl'infrascritti (fol. 37v) Capitoli, che approvati dalla Giustizia, e Pietà dell' eccelso Cesareo Regio Governo, auranno forza di Legge e di costante Govere.

I. Che stabiliti li nuovi Confratelli col metodo prescritto da questo Monsignor Vescovo, come appare dal suo Pastorale editto 26 Novembre 1798; in seguito, saranno admessi tutti quelli, che voranno segnare il loro nome nella Lista, che in ciascun Anno per quindeci giorni innanzi la Solennità della Santissima Crocetta li 6. Febraio sarà esposta in Sagrestia della Cattedrale; e basterà solo la cognizione dei Presidenti sù i requisiti cioè sulla buona fama, e che siano communicati nella Pasqua per l'admissione: ma quando però credessero di dover escludere taluno, non potranno farlo senza l'intelligenza della Congregazione privata.

II. Che possano esser ascritti tutti i Religiosi non meno, che tutti gli altri Laici di ogni Classe della Città, e giurisdizione di buon, e Cristiano costume senza differenza di precedenze, o prelazioni, mentre la Carità ci rende tutti eguali dinanzi a Dio suoi figliuoli addottivi, e fratelli di Gesù Cristo.

III. La Congregazione generale si farà una volta all' Anno nel giorno della Domenica successiva all' accennata festività della Santissima Croce, che si solenniza il di 6 Febraio, nel qual giorno si fà per antico Istituto la Processione dell' insigne Reliquia, per la Carità a cui incombe di sottostare alle spese della Funzione di quel giorno. Ad essa interveranno tutti i fratelli, offrendo secondo la vecchia fondazione in un bacile quello, che Iddio loro inspirerà per l'opera della Carità de' Prossimi.

IV. Per togliere ogni confussione, e discordia, che suol nascere dalle troppo numerose addunanze, la Congregazione annuale sarà compossa di trenta sei Individui, oltre il Vescovo, e Diriggente, (fol. 38r) o loro sostituti, quali Individui la prima volta saranno scelti dal Vescovo, Inclita Cesarea Superiorità Dignità Capitolari, Vicario, ed attuale Amministratore, nella lista di quali, che spontaneamente si sono segnati per Confratelli, cioè di dodeci ecclesiastici, e ventiquattro Secolari di ogni Classe: e successivamente ogni Anno ne saranno mutati nove da estraersi a sorte; imbossolandosi li dodeci ecclesiastici, dè quali i trè estratti s'intenderanno cambiati, e con pari metodo gl'altri sei estratti dai Ventiquattro Laici di ogni ordine. Gli esclusi nomineranno il suo Successore di pari ordine, e Condizione. In pari circostanza si rimpiasseranno quelli che fossero, o mancati di vita, o stabilmente partiti dalla Città, onde a tutti appartenga al suo turno entrare nella medesima Congregazione.

V. Tutti potranno essere nelle Cariche purchè sappiano leggere, e scrivere, e godano fama di probità, onde se ne speri buon profitto per il vantaggio de poveri. Tanto del numero di quelli, che compongono la Congregazione, quanto da tutto il Corpo dè fratelli, i qualli essendo eletti in Carica entreranno nella Congregazione come sopranumerari, ed auranno voto.

VI. Nella prima Congregazione si eleggeranno due Presidenti: un Ecclesiastico, ed un Laico con egual Autorità; ogn' uno dei quali aurà il dritto di proposizione. Però colla licenza dè Presidenti, ogni Confratello presente, potrà proponere tutto quello, che credesse conferente al miglior vantaggio della Causa dè Poveri.

VII. Si ellegerà un Camarlengo, o Cassiere, che averà l'aministrazione di tutte le Rendite, elemosine della Carità, avendo Cassa, e Libri, per poterne rendere il debito conto.

VIII. Non potrà disporne senza un Viglietto sottoscritto dai due Presidenti, che gli servirà di Cauzione, e ciò per le spese ordinarie, o per quelle, che erigessero urgenza. Quando si tratterà (38v) di spese gravi, o estraordinarie douranno essere proposse alla Congregazione privata, ed approvate da quella.

IX. Si eleggeranno due Procuratori: Vno Ecclesiastico, e l'altro Laico ai qualli incomberà diffendere il Patrimonio dè Poveri, far migliorare i Stabili, riccuperare ciocchè fosse occupato, far scritture, trecanti etc, per il quale estetto averanno il mandato generale di tutta la Congregazione.

X. Si eleggeranno parimenti quattro deputati col titolo di Buoni Vomeni nella Città, cura di quali sarà invigilare ai bisogni dè Poveri, particolarmente più abbandonnati; esortarli prima ai doveri Cristiani, quindi provederli di ciò, che si potrà, per i bisogni della malattia, avisandone li Presidenti, per il Viglietto al Cassiere.

XI. Se per Divina Ispirazione voranno ascriversi anco li Territoriali, a norma del secondo Capitolo, saranno accettati, benchè absenti, e di questi si eleggerano alori Buoni Vomeni nel numero, che si giudicherà convennire per le Terre, e Ville della Giurisdizione, onde abbiano a cercare l'elemosina, i Vantaggi, ed i Legati per la Carità, e renderne conto al Cassiere: essendo come si dirà admessi ai benefici della Carità tutti li Territoriali poveri, e che possero in Città al pari degl' abbitanti di questa. Questi Buoni Vomeni trovandosi in Città nel giorno della Congregazione potranno sempre intervennirvi, aventi il loro voto al pari dell' altre Cariche, come sopranumerarii.

XII. Sarà parimenti eletto un Segretario dal Corpo de' fratelli, che registri tutti gl' Atti, Parti, e dispozioni, che si faranno, cosi nella Congregazione generale, come nella private di ciascun anno; e questo passerà d'intelligenza col Cassiere per communicarvi le Carte necessarie.

XIII. Tutte le anzidicte Cariche s' intenderanno prese colla pluralità de' Voti 10 sopra la metà nella Congregazione generale, ed ogni anno passeranno a ballottazione, o per la conferma, che potrà darsi due sole volte colla (fol. 39r) successiva Contumacia di un' Anno, o per la nuova Destinazione.

XIV. La Congregazioni private saranno al pari delle Generali dal Vescovo, o Vicario, Diriggente, o suo sostituto e da tutte le sopradette Cariche, compreso il Segretario. Mancando alcuni basserà il numero di sette, e si faranno ogni quattro mesi: cioe di Febraro la Generale composta dai 36: e Cariche: di Ziugno, e di Ottobre in una Domenica a commodo de' Presidenti, le private nel modo sopra esposto, e queste come tutte l' altre dopo il Vespero, o in Cappella della Crocetta, o in Sagrestia. La Generale sarà convocata col precedente suono della Campana del Duomo, la serra, innanzi, ed il dopo pranso dopo ridduzione. Per le private sarà cura del Segretario farne otto giorno innanzi avvisate le persone, che doveranno intervenirvi.

XV. Se per qualche grave urgenza giudicassero i Presidenti necessaria qualche Congregazione generale estraordinaria auranno facoltà d' intimarla previo l' avviso di otto giorni prima, ed introdurvi ancora què Confratelli, che fosse utile di ascoltare, benchè non compresi nell' attuale numero. Sarà pure cura del Segretario farne percorrerne l' annunzio coll' invito scritto alle Porte della Cattedrale.

XVI. In queste Congregazioni private si leggeranno i conti, si faranno Dai Presidenti le proposizioni credute più vantaggiose, e si deputeranno due Confratelli, che possano avere il Libro a Casa per trè giorni, onde esaminarne li Conti, saldarli, e restituirli al Cassiere.

XVII. A norma delle prescrizzioni del Eccelso Cesareo Regio Governo si rassegnerà ogni biennio il maneggio attivo, e passivo all' Inclita Cesarea Superiorità.

XVIII. Il Cassiere averà un Libro intitolato Catastico, in cui descriverà tutte le venditè, che sono attualmente a favore di questa Scuola, coi loro (fol. 39v) Istrumenti, fondamenti etc. In questo libro saranno ancora descritte le azioni della Scuola per ciò che fosse da riccuperarsi, o in qualche maniera ricchiamarsi ai dritti della medeseima, e succesivamente registrati i Legati Pii, che pervennissero colle particole Testamentarie, Donazioni, Livellazioni, Fondamenti colla possibile chiavezza per evitare ogni rischio di pregiudizio. Parimenti il Cassiere averà un' altro libro denominato Giornale, in cui resterà il Dare, ed Avere, cosi di rendiae, come di Limosine, che di sopracennati metodi fossero fatte.

XIX. Il Segretario aurà anch' esso un Libro in cui saranno registrati tutti i Confratelli, e Consorelle, aggiungendo di mano in mano i nuovi ascritti, e iegnando colla Croce Marginale quelli, che passassero a miglior vita; siccome ancora tutti gl' atti, Parti, che fossero prese, suppliche e quanto di memorabile nascesse che fosse degno di passare alla riccordanza dè Posteri.

XX. Si admettono a questa Scuola anco le Donne come Consorelle di divozione a norma della prima fondazione, le quali parteciparanno di tutti i beni spirituali della Carità, ed in caso di bisogno, che Iddio tenga lontano, saranno preferite negl' aiuti dalla Scuola. Queste si prenderanno cura delle Donne Povere, e singolarmente inferme, prestandosi in opere di Carità convenienti al loro sesso: avvertendo uno di Presidenti dell' occorenze Caritative di quelle.

XXI. Siccome potrà ogni fratello, e sorella della Scuola acquistare una volta all' anno l' Indulgenza Plenaria in un giorno a propria scielta; cosi l' opera penale per il conseguimento di questa sarà di contribuire volontariamente sei lire all' Anno, o sia cinque gazette al Mese in una Capella esepdita alla Capella della Santissima Crocetta con' iscrizione: Per la Carità de' Prossimi: di cui averanno le Chiavi, una il Presidente Seniore, l'altra il Vescovo. Si aprirà due volte al' anno, in una (fol. 40r) delle Congregazioni, e se consegnarà il denaro al Cassiere questa oblazione deve essere affatto spontanea, nè si cercherà che abbia pagato, o nò, ma solo saprà, chi non ha contribuito di non essere partecipi dell' Indulgenza.

XXII. Si conferma l'offerta di un grossetto al' anno da farsi da qualche Confrate Maschio, o femina, istituito dal primo fondatore per funzione all' Altare della Crocetta, e dritto di sepoltura da soddisfarsi, siccome sin' ora si è praticato plausibilmente.

XXIII. Quattro volte all'anno si cercherà dai Buoni Vomeni eletti la limosina per la Città a favore della Carità dè Prossimi, cioè in una delle feste di

Natale, ed in una di Pasqua, e nei giorni dè SS. Prospero, e Stefano Nostri Prottetori, il qual denaro sarà esatamente rifuso al Cassiere, che farà annotazione del giorno, e quantitativo. Li Buoni Vomeni Giurisdizionali a questo si presteranno per le terre, e Ville nè tempi giudicati più convenienti, e faranno lo stesso appresso il Cassiere, che ne farà annotazione. Siccome ancora le limosine, che nella Città si esiggevano per i Luoghi Pii di Venezia, si chiederanno in seguito per questa pia Istituzione, nè giorni prescritti, e da quelli che sogliono chiederla e raccomandarla.

XXIV. Ne testamenti dovevano per Legge i notari anche di questa Giurisdizione espressamente interrogare il Testatore, se uolesse lasciare cos' alcuna ai detti Luoghi Pii di Venezia. Coll' approvazione, ed autorità dell' Eccelso Cesareo Regio Governo che speriamo d'impestrare, d' ora in poi chiederanno in questa Giurisdizione: se i Testatori vogliano lasciare al luogo Pio della Carità di Lesina.

XXV. Penderà una Tabella in Sagrestia in cui saranno registrati i nomi de Benefatori passati, e di mano in mano di quelli che (fol. 40v) beneficheranno di qualche Legato stabile, o notabile Limosina il Luogo Pio, e questa sarà incombenza del Segretario, siccome sarà incombenza dei Procuratori esiggere dagl' eredi cioe che fosse lasciato, e farne le carte necessarie, communicando il tutto alla Congregazione. Penderà altra Tabella col nome di tutti li Fratelli, e Sorelle dalla prima Fondazione in poi, con non aloro ordine, che quello del tempo, in cui si sono segnati; ed a parte il Catalogo di quelli, che sono in Carica, e che compongono la Congregazione de 36 la quale ogni anno sarà regolata dal Segretario colla mutazione dei nove cambiati, e delle Cariche.

XXVI. Tutti i Poveri di questa Giurisdizione, purchè siano nella Città auranno dritto alle beneficenze della medesima, in quella misura, che dalla discrezione dè Presidenti sarà considerata, e potranno aver luogo nell' Ospitale degl' Infermi, tantocchè, col Divino aiuto si potrà ristabilire – e perche presentamente il luogo Pio ha picciola dotazione, nè perciò si possono prescrivere tutti i doveri della Carità, ai quali sarebbe desiderabile, che fosse supplito: perciò si stabiliscono qui sotto alcune regole, ed ordini per incominciare da quello, che si può.

Primo – Si conferma la distribuzione di £ bo a Natale, e £ bo a Pasqua di ciascun' Anno, da distribuirsi secondo il solito dal Reverendissimo Arciprete Paroco ai Poveri della Città.
Secondo – Si accordi a qualche Civile, o onesta Famiglia di poveri vergognosi una discreta mensuale Pensione.

Terzo – Si proveda di mano in mano qualche Paglione, o Coperta a quelli, che dormono sulla nuda Terra, come qualche Cottolo, o Veste per la nudità a suggerimento del Paroco stesso (fol. 41r) ed ordine dè Presidenti.
Quarto – Si proveda qualche miserabile Infermo di soldi per avere un poco di nutrimento, e necessari medicinali. Tutto ciò sia registrato in un Libro segreto dal Cassiere, ad ogno buona Cautella, e per potersi ad ogni caso rassegnare in giustificazione delle spese.
Quinto – Sia cura del Cassiere erogare una summa di denaro per governare i stabili, e le Vigne, onde più fruttino col zelo, come di cosa propria, e riccuperare le cose, che fossero alla scuola appartenenti.
Sesto – Si abbia a cuore di reintegrare l' ospitale, che un tempo era in Città al meno con sei Letti, per ricovero di Vecchi, ed infermi abbandonnati, nelle maniere, che più crederanno convenirsi.
Settimo – Si aiuti qualche fanciulla onesta, e che frequenti la Dottrina Christiana nella circostanza di passare a marito.
Ottavo – Essednosi la piissima scuola della Buona Morte incaricata della Sepoltura dè Poveri, si lasci a questa tale Santa Opera. Solo la Carità faccia celebrare in ciascun' anno die anniversari nell' ottava Rè Morti: Vno per li Confratelli Deffonti: l'altro per i Poveri morti in Città nel corso dell' anno.
A queste Costituzioni, potrà dalla Congregazione generale aggiungeni coi debiti metodi, e dipendenze, altre Costituzioni, che si credessero utili, e conferenti al Santo Istituto, che per altro dalla divina Misericordia, e dall' assistenza del Suo Capo Gesù Christo, deve principalmente attendere ogni spirituale, e temporale incremento.
Amen.

(fol. 41v)

All' Eccelso Cesareo Regio Governo

In esecuzione del Venerati Ordini dell' Eccelso Cesareo Regio Governo al numero 4005', ristabilita dal Vescovo di Lesina, e Brazza la Scuola di Carità per questa Città, e Giurisdizione rassegna lo stesso Vescovo tutta la norma tenuta nella nuova Erezione. Attcio il copioso numero de Confratelli accorsi ad arruolarzi a questo Cristiano Istituto. Si Inclita O. R. Superiorità, unitamente al predetto, hà giudicato di dover ordinare la formazione di un nuovo Piano di Costituzioni, nelle quali unite alle antiche discipline, si comprendessero quelle, che l'essggema de tempi rende più conferenti all' importante oggetto di possibilmente allontanare le discrepanze, ed i partiti, che sogliono indebolire questi Pii Stabilimenti, e ad impegnare ne più efficaci modi la Carità Cristiana all' aiuto de' Poveri, le quali ora si rassegnano. La benigna approvazione dell' Eccelso Cesareo Regio Governo darà sanzione alle cose stabilite,

onde incominciare a laude, e gloria dell' Altissimo l'esercizio di quelle. Per questa supplica iuerentemente il Vescovo, e singolarmente per l'approvazione del Capitolo XXIV di Esse Costituzioni, affinche abbia dai Pubblici Notarii a conseguire il suo effetto.

Lesina 28 Febraio 1799
Giovani Domenico Vescovo di Lesina e Brazza.

Ita est: Concordat cum regula in Volumine Dispacci all' Ecclesia e Sagrestia, in Curia Episcopali Pharensi.

Presbiter Niccolaus Bonicelli Secretarius et Pro Cancellarius Episcopalis et Secretarius Consecrationio

Costituzioni Per l' Ospitale della Scuola di Carità[139]

Fol. 68r

1. Non potranno auer luogo nell' Ospitale della Scuola di Carità, sia nell' albergo de Vomini, che delle Donne, se non quelli, che ridotti a reale indigenza trouansi destituti affatto di Casa, o privi di ogni domestica assistenza.
2. Non sarrà uninamente admissibile alcun Matrimonio, cioè Marito, e Moglie, nè Vedovi, o Donne con figliuoli, o per qualunque altra causa Giovinetti, ristringendosi ai soli Vecchi impotenti, o miserabilissimi Indiuidui della Città, e Giurisdizione, dell' età d' anni 30, e che in essi si uerifichi l' articolo antecedente. Che se taluno passasse a Matrimonio, cessara di godere la grazia dell' Ospitale e resterà libero il luoco ad altro infelice.
3. Dovranno professare la religione Cattolica non essere pubblici Peccatori, o di cattiva fama, nè per qualunque modo connotati Svantaggiosamente in Società.
4. Esaminati li requisiti degli Individui, da introdursi nell' Ospitale dai Siggnori Presidenti della Scuola, si proporranno alla Congregazione, che cogli usati metodi li ballotteri. E siccome il numero, non potrà per' ora oltrepassare quello di dodici, per cadauno sesso: cosi di mano in mano, che accadera la Vacuza, o per Morte, o per altro felice destino della Prouidenza, sarà aperto l' adito ad altro soggetto da sostituirsi, previe le anziditte prescrizzioni. Se poi / che Iddio tenga lontano / accadessero gravi Epidemmie, e che le circostanze esiggessero dar ricouero a maggior numero

139 BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Volume primo di atti, parti e altri documenti alla Scuola della Carita de' Prossimi in Lesina ristabilita da monsig. Gio. Domenico Stratiko vescovo di Lesina l'ann. 1798., Costituzioni Per l' Ospitale della Scuola di Carità, fol. 68r-75r.

d' infelici, uerificati gli esposti articoli, saranno accolti, sempre però, che rissunati lascino libero il luoco ai dodici uitalizialementie stabiliti.

5. Chiunque sarà admesso, se non possederà proprio (69r) letto o procuratorli dalla Carità di qualche fedele, sarà provueduto dalla Pia Casa di Pagliaccio, e Schiavinotto, finchè megliorandosi le finanze del Santo Istituto, possano accrescersi eziamdio li commodi personali de' Poverelli.
6. Siccome dalla Generale Congregazione saranno annualmente eletti, o confermati a norma delle altre Cariche giusta l' articolo XIII delle Costituzioni della Scuola, e colle facoltà dell' Articolo V due Visitatori d' ambi gli Alberghi, cioè uno Ecclesiastico, l'altro Secolare; e due Visitatrici tratte dalle divote Consorelle Nobili, e Civiche, quali Protetrici delle misere donne cosi dovranno prestar loro la dovuta riuerenza, ed auerne piena fiducia per communicargli i rispettivi bisogni, e specialmente le donne alle loro Patrocinatrici; affinchè portane intelligenza ai Visitatori, sieno esaudite le rappresentanze.
7. Sarà cura della Scuola di Carità soddisfare ai Medicinali, che fossero nelle malattie (69v) ordinati del Medico fisico della Città previo viglietto verso il Cassiere, firmato dalli Presidenti della Congregazione, ai questi sarà dovere preciso dè Visitatori siccome porgere notizia di treltociò, che risguardarre gli accennati Alberghi, molto più intorno al ben' essere fisico degli Indiuidui, in Essi, contenuti.
8. Il Pio Istituto, non possendo per ora procurare molti vantaggi ai poveri fratelli, si ristringe ad assisterli nelle malattie, ed a somministrargli annualmente, per mezzo de' Visitatori ¥ 120; ripartite 60 nella festa della Scuola il 6 Febbraio, e 60 il giorno del Principale Protettore San Stefano pontifex maximus, in equali porzioni, agli Vomini delpari, che alla Donne. Qual contribuzione aurà il suo principio, tostocchè il Pio Luogo sarà sollmato dai pesi incontrati per l' Erezzione della fabbrica, ed apprestamenti domestivi.
9. (70r) In cadaun Albergo, sarà demandato dalli Visitatori pro tempore, l' officio di Priore o Priora a quegli Indiuidui più aproposito per senno, prudenza, ed attività quali ufficii s' intenderanno uitalizii.
10. Sarrà dovere del Priore del piuvi, che della Priora, non solo presiedere al retto ordine, della Casa, alla pace, alla Carità fraterna, ed alle communi Orazioni la mattina, e la serra; mà eziamdio inuigilare, che non sieno introdotte persone estranee ne' rispettiui Alberghi, che non ui sia communione alcuna con Maschi, e femmine, che non succedano risse, o dispiacenze clamorose; come di accuratamente custodine di mobili inuentariati. Dovranno del più minimo disordine farne consci li Visitatori, per li devuti rimedi: Al chè mancando soggiaceranno a competente correrezzione, e se lo sconcerto fossè rifflessibile, ed in cui potesse sospettarsi la loro

conniuenza, fattone rapporto ai Presidenti, caderauno nella Sospensione (fol. 70v) d'ufficio, quando non fosse ancora giudicato necessario il congedo della Casa stessa.

11. Se per auuentura alcuno degli Albergeeti cadeise nelle censure della Giustitia, e soggiacesse, per comprovata reità ai vigori della medesima, dopo la recidiua s'intenderà cancellato dal ruolo di quelli, e resterà al più infelice destino, disconuenendo, che nella Casa di Carità conuiuano fucinorosi, e con marche antisociali, indegni perciò del pregiato carattere di poverelli di Cristo. All'incontro se saranno ingiustamente molestati dagli estranei, sarà cura de' Visitatori zolanti porgere loro assistenza, e difenderli dagli arditi aggressori, coll'appogio dè Tribunali.
12. Ognuno degli Albergeeti sarà tenuto d'accoppiersi al rispettiuo sesso, per soddisfare publicamente due volte l'anno ai precipui doveri di Religione oltre la Communione Pasquale, e quel di più che richiederre la particolare divozione, e lo (71r) stimolo di Cristiana esemplarità. Li due giorni statuiti saranno, il 2 Agosto ed il 6 Febbraio dedicato dai Saggi fondatori della Scuola alla SS. Crocetta, e nel qual giorno, cosi li Maschi, che le femmine dell' Ospitale, diuisi in separati Corpi, si porteranno alla Messa cantata, e si uniranno alla Solenne Processione, cioè li Maschi innanzi la prima Croce, e le femmine in coda, precedendo le altre donne: In Ambidue le classi, si distribuiranno due per due, e saranno dalla Scuola muniti di candella; coll' obbligo di pronta restituzione al Sagrista Distributore. In detta circustanza concorerrà purela vigilanza dè Visitattori, affinchè non accadano sconcerti.
13. Non sarà lecito ad alcuno degli Indiuidui appurpiarci gli Effetti, o denari di coloro, che intestati mancassero di vita, dovendo il tutto inuentariarsi dalli Siggnori Visitatori, disporrauno a beneficio della Casa, ed al spirituale consorto dell' anima, come sarà loro cura (71v) eseguire le volontà di quelli, che delle rispettiue proprietà auessero disposto. Che se alcuno abusasse d'appropriarsi le robbe altrui, sarà tenuto all' immediata restituzione, ed in caso diuerso licenziato dalla Casa, e soggetto alla uendicatiua Giustizia.
14. Nel solo caso di malattia di qualche Maschio, potrà concedersi dai Visitatori, che alcuna delle più mature femmine, discenda dal proprio albergo a prestargli assistenza, per il cibo, e medicinali, o altro occorrendo al possibile sollievo, congedandosi, quando non ui forse estremo bisogno, innanzi il tramontar del Sohe.
15. Dovrà ogni Individuo d' ambi li Sessi impiegare la rispettiva opera in lauerieri addatti all' età, e speciale intelligenza onde procurarsi le Vittuarie, non sperabili per ora dal nascente Istituto. A questo uopo sarà assiduo lo zelo dè Visitatori, e Visitatrici nel facilitare i mezzi ai lucrosi uantaggi,

proponendo Operarii (72r), e laueratrici, a chè ne abbisognasse. Nell' impotenza reale deriuata dall' Età graue, o da abituali malattie, la Cassa di carità cercherà di possibilmente suffragare lusingandosi, che la misericordia agirà con efficacia negli animi Cristiani, eccitandoli nelle circostanze a spontanee oblazioni, in sollievo degl' infelici fratelli; come sarà della commune carità, il uisitarli qualche uolta.

16. Siccome la Scuola della Buona morte si è assunta nè decorsi auni il piissimo pensiero d' assistere à funerali de Poveri della Città, cosi sarà del suo plausibile zelo continuare nella divota prattica, verso quelli pure dell' Ospitale, le di cui spoglie Mortali riposar potranno nel Signore, o nelle Sepolture della Confraternità della Carità innanzi l'altare del Santissimo Crocefisso o in quelle esistenti nel Tempio del Reuerendi Padri Predicatori di San Marco.

17. In sequela alle presenti Costituzioni potranno altre agginugersene tostochè (fol. 72v) piacerà all' Altissimo aumentare le Sorgenti di Carità, al' maggior ben' essere dè Poveri Prossimi, ed alla gloria della nostra Giurisdizione, che sola vanta, cosi Vmano, e Santo Istituto.

Delli Visitatori, e loro doveri

Dovrà la Congregazione Generale di Carità eleggere annualmente, coi metodi, e tempi delle altre Cariche, due Visitatori, ossiano Sopraintendenti all' Ospitale, l' uno Ecclesiastico, l'altro Laico, ai quali uerranno raccommandati ambidue gli alberghi, cosi de Maschi, che delle femmine.

Quanto più spesso sarà loro possibile li uisitenuno o uniti, o separati, per esaminare, se uiuano col Santo timor di Dio; se eseguiscano ai doveri Cristiani colle quotidiane orazioni, e frequenza dè Santissimi Sagramenti; attendendo, che non regnino scandali, o dissensioni; (fol. 73r) invigilando se abbisognassero di Pagliaccio, Coperta o altro, ne siano costretti a disaggi per la nudità; procurar loro le medicine prescritte dal Medico, per le quali cose riccorveranno alli Presidenti, che informati dell' occorente, rilascieranno uerso il Casiere li richiesti Viglietti, per le spese da incontrarsi.

Osservaranno inoltre se ne' rispettivi Alberghi sussista buona disciplina, e santa fraterna armonia, come conviene al Pio Istituto, douendo ai disordini, che accadessero, porui quel rimedio, che sembrasse proprio, alla loro prudenza, e riferire alli Presidenti li Casi, che esiggessero maggiore rissoluzione, ed autorità.

Inquiriranno, se la notte specialmente stiano chiuse le Porte degli Alberghi, ne si introducano figure sospette, ed estranee, come attentamente esamineranno se continui ha divisione trà Vomini, e donne, o se frà loro ui sia qualunque benchè minima relazione, dovendo probire simili inconuenienti, (73v) e nelli casi, che occoressero, seruirsi di tutta la loro autorità per impedirli, riportando alli Presidenti stessi, l'operato.

Sarà loro cura, che non s' introducano Indiuidui, che non siano stati prima riconsciuti colle dovute regole, e prescrizzioni, onde euitare grauissimi sconcerti, ed allontanare dagli alberghi qualunque de' Graziati passasse a matrimonio, sia maschio, che femmina. In caso di resistenza, uniti ai Siggnori Presidenti, imploreranno il braccio forte della Giustizia.

Parre del loro zelo sarà proteggere quegli indiuidui Maschi, che fossero capaci di qualche lauoro, procurando loro delle occupazioni, o proponendoli per Operarii: lasciando la cura delle Donne, in questo rapporto, alle caritatovoli Visitatrici.

Dovranno in cadaun anno incontrare l' Inuentario de' Mobili esistenti ne' rispettivi alberghi, seruendosi del Segretario della Congregazione, il quale dovrà custodire il Libro de' (fol. 74r) mobili stessi, aggiugendovi se ne peruenissero di nuovi, o per la Cassa della Confraternità, o per la pietà de' fedeli sì in vita, che in morte, annotando con diligenza quelli, che col tempo si consummassero.

Finalmente sarà ad essi raccomandata la più essata osservanza delle Costituzioni prescritte al buon' ordine della Casa.

Delle Visitatrici

Essendo credibile, che grato ancora possa riuscire alle Divote Consorelle della Carità, di ogni rango, e condizione, l' esercizio di opere pie; e considerandosi, che ove si trouano infelici Donne, può giovare la loro caritatevole assistenza, e favore, perciò saranno annualmente elette dalla Congregazione due Visitatrici di zelo, e di pietà; l'una del Corpo nobile, l'altra del Civico, quali habbino incombenza di proteggere, e uisitare l' albergo delle donne, stabilito nell' Ospitale della Scuola di Carità, ben' intendendosi colla (fol. 74v) Priora, onde contribuire mediante la loro prudenza, ed attività, alla Santa opera di misericordia, cossichè conoscendo esse qualche disordine, e giudicando necessaria alcuna regola, o rileuando dè bisogni, che la confidenza del proprio sesso gli porterà a più facile cognizione, potranno intendersi con Presidenti, e Visitatori, perché dai medesimi, immediatamente dalla Congregazione, possano prendersi le opportune deliberazioni.

Sarà poi della loro pietà, e Materno amore procurare alle infelici Graziate quei lavorieri, che alle rispettiue età conuenissero, onde allegerire quanto sia possibile lo stato della miseria, e procurar loro delle risorte, per condurre sufficiente uita, non posendo al tutto supplire la ristrettezza della Cassa di Carità finchè maggiormente non si aumenti (75r) colla Divina Santissima Provuidenza.

Don Niccolò Bonicelli
Confratello Estensore

1801, 20 Giugno Lesina

Viste, e Confide per la loro Reuisione et admissione a tenore della parte 3 Maggio prossimo passato presa nella Estraordinaria Congregazione della Scuola della Carità de' Prossimi salva sempre l' approvazione dell' Eccelso Cesareo Regio Governo

Nicolo Canonico Politeo Revisore.
Francesco Rinaldi Revisore

Popis članova bratovštine Milosrđa[140]

a) Razdoblje od 1579.- 1599.

Fol. 288r.

1) Il reuerendissimo monsignor uescouo di Lesina Martino
2) Il clarissimo signor Marcantonio Ueniero conte et prouidur
3) Il magnifico signor Giouani Coraro, castelano et camerlengo
4) Il magnifico signor Francescho Ueniero sopracomito
5) Il magnifico signor Francescho Ueniero, fratello del clarissimo conte
6) Il reuerendo misser pre Uicenco Domianhi archidiachono
7) Il reuerendo misser don Nicolo di Gazari
8) Il reuerndo misser pre Pietro Querini
9) Il reuerendo misser pre Nicolo Colonbini
10) Il reuerendo misser don Gabriel di Gazari
11) Il reuerendo misser pre Pauolo di Paze Canonico
12) Il reuerendo pre Uicenzo Leporino
13) Il reuerendo don Abram Penturihi
14) Il reuerendo don Giantomaso di Balci
15) Il reuerendo don Gierolimo Craso
16) Il reuerendo don signor Matio Lupo
17) Il reuerendo don Pietro Chlineo
18) Il reuerendo don Daniel Gramatoreo
19) Il reuerendo don Siluestro Hanezihi
20) Il reuerendo don Nicolo Matieuihi
21) Il reuerendo don Giouani di Martinis
22) Il reuerendo don Giouani Tauelihi
23) Il reuerendo don Aluise Iuanco
24) Il reuerendo don Giouani Uichinihi
25) Il reuerendo don Giouani Pilizan
26) Il reuerendo don Ierolimo Chischi
27) Il reuerendo don Bartoli Batili
28) Spetabil misser Nicolo Leporino iudice quondam Iacomo
29) Spetabil misser Pietro Nicolini iudice
30) Spetabil misser Aluise Balci Lucio iudice

140 BAH, Libro di amministrazione della Carita de Prossimi di Lesina, incomincia dal 1744. e riportata al libro nuouo nel 1799. alla Rinouazione della detta Scuola, sv. III, fol. 288r-290v.

31) Misser Ierolimo Luchosuihi
32) misser Nicolo Leporino quondam Antonio
33) misser Iacomo Balci Lutio
34) misser Uicenzo Luchosuihi
35) misser Uicenzo Nicolini
36) misser Iouani Gazari quondam misser Simon
37) misser Ierolimo di Albertin
38) misser Gian Batista Leporino
39) misser Gerolimo Leporino
40) misser Onfreo Crancho
41) misser Giouani Chiuhi
42) misser Aluise Lupo
43) misser Antonio Barbis quondam Pietro
44) misser Francischo Antonio Bertusich caualier
45) misser Francischo Descouich
46) misser Antonio Lucio
47) misser Gerolimo Bertuci quondam Ortanzio /morse 1592.
48) misser Marin Leporino
49) misser Gian Nicolo Carihi
50) misser Michiel de Nadali
51) misser Pietro Grison
52) misser Francischo Lupo
53) misser Lucha Milateo
54) misser Bernardo Radon
55) misser Batista Columbini
56) nečitko

fol. 288v

57) nečitko
58) reuerendo padre fra Leonardo Fiorentino
59) misser Ponpeo Bertuci
60) misser Michiel Barbier
61) misser Gabriel Leporino
62) misser Nicolo Angelino /morse 1592.
63) il capitano Pietro da Clisa
64) misser Simon Brautouihi
65) misser Stefano Antichi
66) misser Zuane Dubrauihi
67) misser Francescho di Barbis quondam Nicolo
68) misser Antonio di Barbis quondam Nicolo
69) misser Andrea di Zuane Boglihi

70) misser Domenego da Cataro
71) misser Bortolo di Stefani
72) misser Pietro Duimouihi
73) misser Iacomo Leporino
74) misser Antonio Cararo da Padoua
75) misser Pietro Cinganouihi P
76) misser Nicolo Biauo
77) misser Antonio di Gazari
78) misser Marcho Beloto
79) misser Giouani Bogauicihi
80) misser Gazare di Manpardonia
81) misser Ubertino Cararo da Padoua
82) misser Anebale Cararo
83) misser Giulio Cararo
84) misser Giacomo Gazari quondam misser Zanmartin
85) misser Zanfrancesco Gariboldi
86) misser Pietro de Stefano Stanichi
87) misser Nicolo de Zuane
88) misser Iulio de Nicolo
89) misser Catarin Padelihi
90) misser Pasqual di Marco
91) misser Damian Pastrouihi
92) misser Rocho suo fiolo
93) misser Aranio da Cataro
94) misser Marin Sabihi
95) misser Antonio Sabihi suo fratello
96) misser Francescho Sabili
97) misser Marco Iuanceu
98) misser Pieronau Pieratihi
99) misser Nicolo Zaranihi
100) misser Lorenzo da Ragusi
101) misser Antonio di Christofolo Marzer
102) misser Francescho Orese
103) misser Pietro Iuresihi + 1619. / salocte ser Pollo Iuresich suo fiolo per fino le morte
104) misser Pietro Slatirichi
105) misser Francescho Gralihi
106) misser Gabriel Paruarchi + 1604.
107) misser Gian Nicolo Bonini del quondam misser Francescho
108) misser Nicolo Lucihi
109) misser Matio Rabucihi

110) misser Cuitan Paulouihi
111) misser Polo Iuresihi
112) misser Uicenzo Leporin di misser Nicolo quondam misser Iacomo
113) misser Uicenzo Leporin di misser Nicolo quondam misser Antonio

Fol. 289r

114) nečitko
115) misser Nicolo Uaclasino
116) misser Pietro suo fiolo
117) misser Antonio Mandolinihi
118) misser Agustin de Zuane
119) misser Antonio de Bastian
120) misser Ciprian Stasini
121) misser Domenego Piloni
122) il clarissimo signor Francischo da Mosto conte re prouiditor
123) misser Francescho Nicolichi caporal
124) misser Francescho Rinaldi
125) misser Francescho Duimouili
126) misser Iacomo Berislauo
127) misser Ierolimo Paruareo quondam misser Francescho
128) misser Iulio Duimicao
129) misser Iacomo Gazelili
130) misser Ierolimo Stalili quondam misser Zuane
131) misser Iacomo Ciprioto
132) misser Ierolimo Paruaneo de misser Gabriel
133) misser Iacomo Gotofredo
134) misser Nicolo Pauro
135) misser Michel Iasca
136) misser Matio Cratihi
137) misser Marin Polouinihi
138) misser Nicolo Iasca
139) il clarissimo signor il signor Nicolo Marcelo capetaneo contra scochi
140) il clarissimo signor il signor Pietro Grimani castelan et camarlengo
141) misser Pauolo Coludrouihi
142) misser Pietro Carnouihi
143) misser Pietro Nobeli
144) misser Iacomo Donati
145) misser Sigardo Ugoni
146) misser Stefano Pernar
147) misser Stefano Martinouihi
148) misser Ribaldo Rinaldo

149) misser Uicenzo Egnurihi
150) misser Francescho Gaio
151) misser Zanetto Grego di Cipro
152) misser Zananzolo Gariboldo uechio
153) misser Zorzi de Piasari da Zara
154) misser Zorzi fiol di misser Ciprian Stasihi
155) misser Zuane Pariboneo di misser Gabriel
156) misser Zorzi di Uidoso
157) misser Isepo Siluestrin
158) misser Abram Hansig
159) Rocho di Iacomo Chineti
160) misser Francescho Zuihi da Corzola
161) misser Nicolo Baritihi
162) maistro Mircho fo murer
163) maistro Francescho Uidoso
164) misser Antonio Fasaneo
165) misser Marcantonio Iuaneo
166) misser Catarin Michasinihi
167) Zuane de misser Agustin
168) misser Iacomo Piranco
169) misser Iacomo Miloradouihi / morto 1610.
170) clerico pre Piero Palzi
171) Francescho de Urfino Udarouihi da Zara quondam Zorzi

fol. 289v

172) misser Filise de Batista
173) maistro Marin marangon
174) Francescho fiol del Uidal
175) Gregol suo fratello
176) Uidal suo fratello
177) Rugier di Comi
178) Zanandrea suo fiollo
179) Agustin suo fiollo
180) Francescho Smatchouihi
181) misser Zanbatista organista
182) misser Francescho da Treuiso
183) misser Matio dal Misca
184) misser Simon Banchouihi
185) misser Martin Beneti Delgo
186) misser Zanbatista Bonfilgio
187) misser Zuane Fasaneo 1594.

188) misser Francescho Etoreo
189) misser Iacomo Zarchouich
190) misser Marcho Utchouich da Budua 1593.
191) misser Iacomo Bonin
192) misser Andrea Bonin 1596.
193) misser Marin Polouini

1599.

188) misser Zan Nicolo Manini
189) maistro Zuane Forlan

b) Razdoblje od 1601. do 1623.

1601.

190) misser Greguol Paruaneo
191) misser Piero Mogihich
192) Giouani Francescho di misser Grego
193) maistro Gasparo Pentor
194) madona Mandalena fiola del sudetto
195) madona Anita moglie di misser Rocho Chinetti
195) il reuerendo misser pre Piero Beroualdo
196) misser Giouani Bernardo Nembri
197) il signor Giouani Domenico Bonini
198) il signor Giouani Dimenico Leporin
il signor Bondumier Etoreo
199) il signor Andrea di Lucis
200) Michel Capello

1603.

201) misser Simon Bonino
202) misser Gianbatista Nitich quondam Piero
203) misser pre Steffano Fasaneo
204) misser Antonio de Maffio
205) maistro Steffano Stanicich
206) Francisco Cologleue da Porr
207) misser Lodouico medico fisico

1608.

fol. 290r

208) il reuerendo pre Nicolo Siffdouich
209) il illustrissimo signor abate Bolfino
210) misser Piero Iuaneo
211) Tomaso fiol del quondam Pasqualin Filipouich
212) signor Ortensio Bertuzi
213) 1613. madona Orsa moglie de ser Zuane Marchiol
214) 1612. maistro Zuane Sebeschin
215) 1617. la signora Jachobina molie del ser Cornelio de Barbis quondam Francescho
216) 1615. maistro Zan Nicolo Sdelich
217) 1616. misser Andrea Cinganouich
218) 1616. misser Iacomo di Affieri
219) madona Gieronima moglie di misser Iacomo Affieri
220) Polonia moglie de Rocho Chinetti
221) il reuerendo pre Zuan Lupin canonico
222) Catarina moglie di ser Lodouico di Bolognese
223) Clara moglie del quondam Zuane Dobranich

1618.

232) ser Duimo de Nicolo del 1618.
233) maistro Zuane Busiaiia
234) maistro Zuane de Siluestro de Diian

1619.

235) maistro Antonio de Percaceri 1619.
252) ser Vicenzo Affieri 1619.
253) ser Iacomo de Andovilan 1619.
254) ser Zuane Cansich 1619.
255) ser Battista Nicholihich

1620.

256) Domenego Gierga 1620.
257) il reuerendo misser pre Francescho Bilotin
signor Christoforo Ciuch
258) signor Stefano Doimi
259) Nicoletta Biaseuich
260) l'eccelentissimo signor Francescho Busta medico
261) maistro Francescho de Stefano Michailouich

262) Iacomo de Francescho ??
263) il signor Francescho Pentrich
264) misser Vili Vililich
265) Margarita sua moglie
266) misser Zuane Zarcinich
267) dona Catarina sua moglie
268) Michiel Duimich
262) Zan Domenego Iase
263) sigonor Iali Hetoreo

1623.

264) Viza Carbua
259) Simon fiol di misser Luca da Perast

Catalogo de' Confratelli della Scuola della Carità de' Prossimi, stabilita nella Cattedrale di Lesina, e rinovata l'Anno del Signore 1799[141] a norma dell' Eclitto di Monsignor Vescovo Giovanni Domenico Stratico del 25 Novembre detto Anno.

Coll'obligo di soldi sei all'anno nella Cassa di Carità secondo l'antica Costituzione : e più la Spontanea oblazione di Gazzette cinque al Mese nella Cassella esposta alla Crocetta, e questa ad arbitrio dè Confratelli.[142]

Fol. 24r

Ecclesiastici

Don Giacomo Foretich Canonico Archidiacono
Don Niccolo Dr Zudenigo Canonico Arciprete
Don Francesco Gargurich Canonico Primicerio
\+ Don Giovanni Ancich Canonico
\+ Don Francesco Garbuti Canonico
\+ Don Giovanni Dr Dubrauich Canonico
\+ Don Niccolo Dr Politèo Canonico
Don Marino Pasquali Canonico
Don Doimo Gargurich Cassandrich Canonico
Don Marco Dobrossich Canonico
Don Antonio Pauiçich Canonico

141 U ponovno izdanom Statutu bratovštine, koji je potpisao biskup Stratiko, navedena je godina 1798.

142 BAH, kut. 202, Bratovštine razne, Volume primo di atti, parti e altri documenti alla Scuola della Carita de' Prossimi in Lesina ristabilita da monsig. Gio. Domenico Stratiko vescovo di Lesina l'ann. 1798., fol. 24r-27r.

Don Giorgio Dobronich eletto Canonico
\+ Don Antonio Siminiati
\+ Don Spiridione Primi
£ Don Prospero Gargurich
£ Don Giovanni Roich di Marin
Don Pietro Sarbati
Don Antonio Gargurich Cassandrich
Don Tommaso Zudenigo
Don Niccolò Boldovich
Don Spiridione Rinaldi
Don Niccolò Bonicelli
Don Giuseppe Rossignuoli
Don Giuseppe Gargurich Cassandrich
Don Canio Giuracovich Paroco di Dol di Lesina
Don Giuseppe Brattanich di Varbagno
Don Niccolò Virnico del Signor Vincenzo di Bol
Don Vincenzo Lode di Bol
Don Giorgio Roich di Lesina Paroco in Slarine

Laici

Signor Dottor Francesco Rinaldi
Signor Dottor Giovanni Battista Macchiedo
\+ Signor Tebaldo Domenico Rinaldi
\+ Signor Marc'Antonio Gazzari
Signor Pietro Sibischini
\+ Signor Dottor Antonio Calefati
Signor Dottor Antonio Miutini

Fol. 25r

Signor Zuan Alvise Corner
Signor Vincenzo Beroaldi primo
Signor Giovanni Venier
Signor Co. Vincenzo Lucio
\+ Signor Simon Macchiavello
Signor Dottor Giacomo Mircovich Medico Fisico
Giovanni de Leco
Antonio Gargurich quondam Giorgio
\+ Pietro Roich quondam Luca
Giovanni Rossignuoli quondam Antonio
Pietro de Vecchi quondam Ferigo

\+ Tommaso Sarzi quondam Bortolo
Florio Vulacovich quondam Anotnio
Giuseppe de Vecchi quondam Federico
Giuseppe Guadagni quondam Pietro
Zuanne Novack
\+ Marino Roich quondam Luca
Girolimo Salamoni quondam Luca
\+ Antonio Marchi quondam Zuanne
Simon Roich quondam Stefano
Giovanni Roich quondam Stefano
Domenico Covacevich quondam Prospero
Giovanni di Giovanni Grimani

Fol 25v

\+ Antonio de Vecchi quondam Ferigo
\+ Francesco Zangirolimi
\+ Girolimo Cunicich quondam Tommaso
Marino Ancich
\+ Vincenzo Pisaggio
Francesco Damianovich quondam Pietro
\+ Zuanne Grimani quondam Zorzi
\+ Giuseppe Galzinich quondam Marin
Luca di Marco Matcovich
Antonio Barbarich di Brussie
Niccolò Rusevich di Varbosca
Domenico Pauiçich quondam Niccolò di Varbagno
Signor Dottor Miuttini Medico Fisico
Signor Pietro Gargurich Cassandrich
Signor Dottor Pietro Lode Medico Fisico di Bol
Stefano Luchich quondam Giorgio
Simon Grimani di Zuanne
Alvise Gulielmi
Filippo Staimbuc Seniore
Domenico Çiubretovich di Varbagno
Mattio Budrovich quondam Bortolo
Mattio Novack detto Battinna quondam Paolo
Martin Novack quondam Stefano
\+ Signor Pietro Vidali quondam Signor Giacomo

Fol 26r

Michele Hancevich detto Ribizza
Michele Rafi quondam Spiridione
Signor Conte Rinateo Simunich
Zuanne Gargurich quondam Zorzi

I quali tutti dovranno essere admessi, ed accettati in Confratelli nel giorno destinato per la Ridduzione Sennaio p. v.

Segue
Il Catalogo delle Consorelle di divozione
Signora Maddalena Rinaldi
Signora Antonia Lupi Calefati
\+ Signora Anzola Piouesana Cassandrich
Signora Anzola Garbati relicta Altovi
\+ Signora Cattarina Barbis Barbieri
\+ Signora Catterina Bersatich Zudenigo
Signora Catterina Xarcovich Cattunari
Vincenza Roich di Pietro
Vincenza Sarzi di Tommaso
Antonia di Pietro de Vecchi
\+ Signora Margarita Stratico Bonicelli
Signora Marianna Calefati Rinaldi
Signora Catterina Raffaelli Giaxa
\+ Catterina Roich relicta Papustura
Domenica fiola quondam Pietro Sabader
Domenica Dobrossich Gargurich
Flaminia Teso Salucedori
Signora Fiorenza Vusio Ergovaz
Signora Gerolima Boglich Calefati
Maria di Pietro Raguzello
Tommasina Barbarich d'Antonio
Signora Co. Elena Raffaelli Luxio
\+ Signora Bettina relicta quondam Paolo Angelini
Lucia Roich di Marino
\+ Maddalena Gargurich di Antonio
Giacobbina relicta Antonio Brazzanouich
Girolima Marogevich Battinna
Giacobbina Covacevich di Domenico
Gisutina Zarich Giulielmi
\+ Signora Lucietta Matuttinovich Vidali

Lugrezia Gulielmi di Aluize
Signora Lugrezzia Xarcovich Rendich
Signora Margarita Dabobovich Coludrovich
Maddalena Dulcich Novac detta Kakan
Signora Maria Pasini Barbis
\+ Maddalena Roich Dobrossich
Francesca figlia d'Antonio Marchi
Domenica Barbarich Gulieluri

Fol. 27r

Maddalena Brazzanovich relicta Novack
Signora Margarita Rinaldi figlia del signor Tebaldo
Signora Girolima Angelini figlia quondam signor Giovanni Paolo
Marina figlia di Marin Roich
Signora Marianna Venier del Signor Giovanni
Antonia Dorotiich Fabiani
Vincenza Couacevich di Antonio
Anzola di Mattio Battina
Vincenza Tressich di Città Vecchia
Vincenza Bonacich di Città Vecchia
Catterina Rasi di Michele
Petra Missich di Mattio
\+ Daria Gargurich di Zuanne

Che si sono scritte sino al giorno 13 Gennaio 1799 giusta il prescritto

Dr Niccolò Bonicello
Segretario e Pro Cancellario Vescovile

Summary

Charitable Fraternity of Mercy from the City of Hvar in the Early Modern Period

Researching the unpublished documents from the Bishopric archive in Hvar and the State archive in Zadar, the author tries to reconstruct the history and activity of the fraternity of Charity (Mercy) in Hvar, from the second half of the sixteenth until the beginning of nineteenth century. This fraternity was established by Augustin Valier apostolic visitor for Dalmatia in 1579, with the pious and charitable purpose. The fraternity was active continuously until the middle of the eighteenth century, and was re-established in 1799. by Ivan

Dominic Stratico, the bishop of Hvar and Brač. He has recorded a new and extended Statute of Fraternity, and he also gave an initiative for the foundation of Hospital founded in 1801.

An emphasis is placed on religious, social, economical, and medical role of this fraternity within the society of the commune of Hvar. Also, the author analyses the organisation, property and charitable activities, and especially the social and sexual structure of the Fraternity of Charity in the Early Modern period. Finally, the significance of studying charitable activities of confraternities such as hospitals is stressed not only as an important source for religious and cultural history, but also for research into the relationship between confraternities and central authorities.

Also, the author gives a transcription of the Fraternity's Statute (from 1579 and from 1799) and the Statute of Hospital (from 1801) as well as the list of the members of the Fraternity of Mercy.

Keywords: Fraternity of Mercy, Caritas, Hospital, Hvar, early modern period